

SAVONIA

OPINNÄYTETYÖ - AMMATTIKORKEAKOULUTUTKINTO
SOSIAALI-, TERVEYS- JA LIIKUNTA-ALA

ELÄINAVUSTEINEN TYÖSKENTELY TAITOKODEILLA

Kohti suunnitelmallista, tavoitteellista ja laadukasta työskentelyä

TEKIJÄT: Maarit Korhonen
Tarja Kröger

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma/Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Maarit Korhonen, Tarja Kröger	
Työn nimi Eläinavusteinen työskentely Taitokodeilla – Kohti suunnitelmallista, tavoitteellista ja laadukasta työskentelyä	
Päiväys	2018-11-29
Sivumäärä/Liitteet	40/-
Ohjaaja(t) Johanna Komulainen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Taitokodit Oy	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Eläinavusteista työskentelyä voidaan käyttää tukemaan erilaisten asiakasryhmien kuntoutusprosessia. Eläinavusteisilla työmenetelmillä pyritään edistämään ihmisten terveyttä, hyvinvointia ja elämänlaatua. Sosiaali- ja terveys-työssä sekä kasvatuksessa eläinavusteiset menetelmät ovat vielä kansainvälisestäkin suhteellisen uusi toimintamuoto. Eläinavusteisten menetelmien hyödyistä ja vaikuttavuudesta alkaa kuitenkin olla yhä enemmän tutkimustietoa.</p> <p>Opinnäytetyö on kuvaus toiminnallisesta prosessista, jonka tuloksena syntyi eläinavusteisen työskentelyn ohjaajan opas toimeksiantajalle. Työn toimeksiantaja oli Taitokodit Oy, joka tarjoaa ratkaisukeskeisyyteen ja toiminnallisuuteen painottuvia lastensuojelun sijais- ja avohuollon palveluja. Opinnäytetyö toteutettiin toimeksiantajan tarpeeseen. Eläinavusteinen työskentely oli työmenetelmänä jo käytössä Taitokodeilla, mutta varsinaista toimintaohjetta menetelmästä ei oltu aikaisemmin vielä tehty.</p> <p>Ohjaajan opas lisää ymmärrystä, ohjeistaa ja antaa uusia näkökulmia sekä tietoa työntekijöille työmenetelmän käytöstä, sitä voidaan käyttää myös uusien työntekijöiden perehdyttämisessä. Prosessin toiminnallisen kuvauksen lisäksi opinnäytetyö sisältää teoria ja tutkimustietoa eläinavusteisesta työskentelystä, lastensuojelun periaatteista ja tunnetaidoista.</p> <p>Eläinavusteinen työskentely hakee tällä hetkellä Suomessa vielä muotoaan. Toiminta on monimuotoista, mutta yhteisiä käytänteitä ja laatu vaatimuksia ei ole vielä muodostunut. Mielestämme eläinavusteisen työskentelyn ohjaajan opas on viemässä eläinavusteista työskentelyä Suomessa oikeaan suuntaan. Ohjeistuksen avulla työskentelyä on helpompi toteuttaa suunnitelmallisena, tavoitteellisena ja oikein dokumentoituna. Opas auttaa myös osaltaan lisäämään ymmärrystä eläinavusteista työskentelyä ja sen hyötyjä kohtaan niin yrityksen sisällä kuin verkostojenkin taholle.</p> <p>Kehittämämme opas vaatii jatkuvaa päivittämistä ja uusien ideoiden siirtämistä käytäntöön. Koska Green Care -ideologian mukaisia palveluita toteutetaan Taitokodeilla muutenkin kuin eläinavusteisen työskentelyn muodossa, voisi oppaaseen tulevaisuudessa lisätä myös luontoavusteisen työskentelyn. Selkeänä jatkotutkimusaiheena mielestämme on oppaan testaaminen laajemmin käytännössä, sekä eläinavusteisen työskentelyn vaikuttavuuden arviointi laadullisen tutkimuksen avulla.</p>	
Avainsanat Eläinavusteinen työskentely, Green care, lastensuojelun sijaishuolto, tunnetaidot	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Maarit Korhonen and Tarja Kröger			
Title of Thesis Animal-Assisted work in Taitokodit Oy- Towards systematic, goal-oriented and quality work			
Date	2018-11-29	Pages/Appendices	40/-
Supervisor(s) Johanna Komulainen			
Client Organisation /Partners Taitokodit Oy			
<p>Abstract</p> <p>The aim of this thesis was to describe animal-assisted work and its benefits in social and health care and also to give a description of a functional process that resulted in a pilot of a veterinary work guide for the needs of the sponsor of the study. Animal -assisted work can be used to support the rehabilitation process of different customer groups. Animal-assisted working methods aim at promoting human health, well-being and the quality of life. Animal welfare methods in social and health care and in education are still a relatively new form of international action. However, there are more and more research data on the benefits and effectiveness of animal-assisted methods.</p> <p>The work was assigned by Taitokodit Oy which provides center-based and open-minded child welfare services focused on solutions and functionality. The thesis was carried out for the client's need. Animal-assisted work is already in use in Taitokodit Oy, but the instructions on the method had not been formulated before. The guide was intended to increase understanding and give the employees guidance and new perspectives together with information about the use of working methods, as well as to facilitate the introduction of new employees.</p> <p>In addition to the functional description of the process, the thesis includes theory and research data on animal-assisted work, principles of child welfare and know-how. To write a guide and to find a theoretical basis for it would have been easier if the study had been limited only to horse-assisted activities since the theoretical framework would have been clearer. However, the inclusion of dogs and cats was the wish of the client, as dogs and cats are commonplace in the units of the child care services of Taitokodit Oy, and the goal-oriented activities with them were also highlighted.</p> <p>Animal-friendly work is currently being formulated in Finland, the work is diverse but common practices and quality requirements have not yet been established. The guide produced can contribute to that the development of animal-friendly work in Finland goes into the right direction. By providing guidance, it is easier to work with a systematic, goal-oriented and well-documented approach. The guide also helps to increase understanding of animal-assisted work and its benefits both within the company and on its network. The guide being developed requires constant updating and transferring of new ideas into practice. Since the Green Care conceptual services are implemented in Taitokodit Oy, not just in the form of animal-assisted work, the work of nature-assisted work could also be added to the guide in the future. Topics for further study include testing of the guide more extensively in practice and assessing the effectiveness of animal-assisted work through qualitative research.</p>			
<p>Keywords Animal-Assisted work, Green Care, foster care of child welfare, emotional skills</p>			

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	ELÄINAVUSTEINEN TYÖSKENTELY.....	7
2.1	Eläinavusteisen työskentelyn käsitteet	8
2.2	Tutkimuksia eläinavusteisesta työskentelystä	9
2.3	Eläinavusteisen työskentelyn hyödyt ja haasteet	11
2.4	Työskentelyn laatu ja turvallisuus sekä käytettävien eläinten hyvinvointi	13
3	LASTENSUOJELU JA LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO	16
3.1	Palvelutarpeen arviointi ja lastensuojelun asiakkuus	17
3.2	Lastensuojelun sijaishuolto	18
4	TUNTEET JA TUNNETAIDOT	22
4.1	Tunteiden merkitys	22
4.2	Tunnetaitojen kehittäminen	23
5	ELÄINAVUSTEISEN TYÖSKENTELYN OPPAAN KEHITTÄMINEN.....	27
5.1	Kehittämistyön eteneminen ja havainnointi	27
5.2	Opinnäytetyön ideointi ja suunnittelu	29
5.3	Opinnäytetyön toteutus	30
5.4	Tuotoksen arviointi	31
6	POHDINTA.....	33
6.1	Opinnäytetyön toteutuksen arviointi	33
6.2	Opinnäytetyön eettisyys	34
6.3	Opinnäytetyön merkitys ja jatkotutkimuskohteet.....	36
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT	38

1 JOHDANTO

Jo pelkkä eläimen läsnäolo voi saada ihmisissä aikaan rauhoittavia vaikutuksia. Eläimen kosketus ja läheisyys tuovat lohtua ja tukea. Ne ovat arjessa jatkuvasti saatavilla ja niihin voi turvautua silloinkin, kun ihmissuhteissa on haasteita. Vuorovaikutus eläinten kanssa tapahtuu ruumiinkielellä, joka on puhuttua kieltä aidompaa ja suurempaa. Eläimen hoidon tuoma rytmitys päivään tukee myös ihmisen hyvinvointia, koska perustarpeet eli ravinto, liikunta ja riittävä lepo ovat eläimellä samankaltaiset kuin ihmisellä. Harjoitustilanteisiin liittyy aina turvan ja luottamuksen ohella haasteellisuutta. Tämä motivoi uusien asioiden kokeiluun, mikä puolestaan avaa mahdollisuuden uuden oppimisen. (Green Care Finland s.a.a.)

Eläinavusteisilla työmenetelmillä pyritään edistämään ihmisten terveyttä, hyvinvointia ja elämänlaatua. Sosiaali- ja terveystyössä sekä kasvatuksessa eläinavusteiset menetelmät ovat vielä kansainvälisestäkin suhteellisen uusi toimintamuoto. Eläinavusteisten menetelmien hyödyistä ja vaikuttavuudesta alkaa kuitenkin olla yhä enemmän tutkimustietoa. (Hautamäki, Ramadan, Ranta, Haapala ja Suomela-Markkanen 2018, 5.)

Olemme molemmat olleet kiinnostuneita eläinavusteisesta työskentelystä jo ennen sosionomikoulutusta, ja opintojen myötä mielenkiinto menetelmää kohtaan on entisestään kasvanut. Koska eläinavusteisen työskentelyn mahdollisuuksista on yhä enemmän tutkittua tietoa, tulee sen ammatillinen käyttäminen mielestämme tulevaisuudessa lisääntymään. Meillä molemmilla on selkeä tavoite työskennellä tulevaisuudessa eläinavusteisten työmenetelmien parissa sosiaalialalla.

Työn toimeksiantaja oli Taitokodit Oy, joka tarjoaa ratkaisukeskeisyyteen ja toiminnallisuuteen painottuvia lastensuojelun sijais- ja avohuollon palveluja. Taitokotien konserniin kuuluvat Koskenpihan, Kurjenpihan ja Koivurannan Taitokodit, jotka on suunnattu huostaanotetuille tai avohuollon kautta sijoitetuille 5–18-vuotiaille lapsille ja nuorille. Avohuollon palveluja Taitokodeilla ovat sijoituksia ennaltaehkäisevät taitojaksot, perhetyö, itsenäistyvien nuorten tukeminen ja terapiapalvelut. Taitokoteihin kuuluu lisäksi Kepilän perhekuntoutusyksikkö.

Opinnäytetyö toteutettiin toimeksiantajan tarpeeseen. Eläinavusteinen työskentely on työmenetelmänä jo käytössä Taitokodeilla, mutta varsinaista toimintaohjetta menetelmästä ei oltu aikaisemmin vielä tehty. Ohjaajan oppaan tarkoituksena on lisätä ymmärrystä, ohjeistaa sekä antaa uusia näkökulmia ja tietoa työntekijöille työmenetelmän käytöstä. Opasta voidaan käyttää myös uusien työntekijöiden perehdyttämisessä. Opinnäytetyömme on kuvaus toiminnallisesta prosessista, jonka tuloksena syntyi eläinavusteisen työskentelyn ohjaajan opas toimeksiantajalle.

Ohjaajan oppaassa kuvasimme eläinavusteista työskentelyä lastensuojelun sijaishuollon asiakkaiden kanssa toimiessa. Pyrimme lähestymään eläinavusteista työskentelyä asiakkaan näkökulmasta, hänen haasteidensa ja tavoitteidensa kautta. Oppaassa toimme esille myös työskentelyn laatuun, turvallisuuteen ja eläinten hyvinvoinnista huolehtimiseen liittyviä asioita. Taitokodeilla on koiria, kissoja ja hevosia. Oppaaseen lisäsimme teoretiedon ohella eläinakohtaisia käytännön harjoituksia,

niissä huomioitavia asioita sekä tavoitteita niiden takana. Esimerkiksi koiran ulkoilutus asiakkaan kanssa ei ole pelkästään koiran perustarpeista, kuten liikunnasta ja tarpeilla käymisestä huolehtimista. Huomioitavia seikkoja ovat esimerkiksi vuorovaikutus lapsen ja nuoren kanssa, hoivakokemus ja ympäristön, kuten luonnon vaikutus. Eläinten hoidon kautta lasten ja nuorten on helpompi ymmärtää konkreettisesti säännöllisten ja terveellisten elämäntapojen tärkeys. Opinnäytetyön tavoitteena on kuvata Taitokodit Oy:n Green Care-ideologian mukaiset eläinavusteisen työskentelyn prosessit. Opinnäytetyön tarkoituksena oli mallintaa asiakaslähtöinen ja osallistava eläinavusteisuuden ohjaajan opas toimeksiantajan tarpeisiin.

2 ELÄINAVUSTEINEN TYÖSKENTELY

Opinnäytetyömme käsittelee eläinavusteisen työskentelyn käyttöä lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten kanssa toimiessa. Opinnäytetyönä kehittämämme ohjaajan oppaan tarkoituksena on kuvata, millaisia mahdollisuuksia eläinten käyttö antaa lasten ja nuorten kuntoutusprosessien tukemisessa. Eläinavusteinen työskentely perustuu Green Care -ideologiaan. Green Care on kansainvälinen termi ammatilliselle toiminnalle, jolla pyritään edistämään ihmisten hyvinvointia ja elämänlaatua hyödyntämällä luontoa, luontoelementtejä ja eläimiä (Suomi, Juusola ja Anudi 2016, 30). Toiminnassa voidaan käyttää ammattialasta riippuen monia erilaisia menetelmiä, kuten ratsastusterapiaa, sosiaalipedagogista hevos- ja koiratoimintaa, maatilojen kuntouttavaa toimintaa, seikkailukasvatusta, tunnetaitokasvatusta sekä sosiaalista ja terapeutista puutarhatoimintaa. Toimintaa harjoitetaan usein luonnossa tai maaseudulla, mutta luonnonelementtejä voidaan tuoda myös kaupunkiin ja laitospäristöihin. Menetelmien käytössä huomioidaan toiminnan vastuullisuus, tavoitteellisuus ja ammatillisuus. (Green Care Finland s.a.b; Suomi ym. 2016, 9.)

Luonto- ja eläinavusteisia menetelmiä hyödynnetään esimerkiksi terapiatyöskentelyssä ja kuntoutuksessa (Suomi ym. 2016, 9). Ne sopivat erityisesti asiakkaille, joiden kanssa työskentelyyn haetaan toiminnallisia ja yhteisöllisiä elementtejä keskustelun rinnalle. Green Care menetelmiä voidaan hyödyntää kaikkien ikäryhmien ja monien asiakasryhmien parissa toimiessa. Niiden avulla voidaan auttaa asiakkaita löytämään uudenlaisia ajattelu- ja toimintatapoja. (Green Care Finland s.a.b.) Aistikokemukset luontoympäristössä voivat olla sekä aktivoivia että rauhoittavia, ja ne voivat palauttaa muistoja ja synnyttää keskustelua (Salovuori 2014, 9; Tirkkonen 2018, 77). Toiminnallisuuden ja yhdessä tekemisen kautta asiakkaan on mahdollista saada itseluottamusta tukevia onnistumisen, uuden oppimisen ja osallisuuden kokemuksia. Laitospäristöön Green Care toiminta tuo normaalin elämän ja voimaantumisen tunteita sekä motoriikkaa ja fyysistä kuntoa tukevia harjoitteita. (Salovuori 2014, 8–9.)

Vaikuttavuus tutkimusten avulla monia Green Care -menetelmien vaikutusmekanismeja on pystytty avaamaan. Tutkimustuloksissa on kuitenkin paljon vaihtelevuutta ja hajontaa. (Green Care Finland s.a.c.) Luonnon hyvinvointi vaikutukset ovat hyvin monimuotoisia ja laaja-alaisia, tästä johtuen niiden esille tuomiseksi tarvitaan monipuolista tutkimusta (Soini 2014, 3). Asiantuntijoita toiminnan vaikuttavuuden suhteen ovat usein toiminnassa mukana olleet asiakkaat, heidän palautteensa ja kehon kielensä avulla voidaan todeta toiminnan välittömät vaikutukset. Menetelmien tilanne- ja asiakaskohtainen sopivuus on tärkeä tunnistaa yleisen vaikuttavuuden lisäksi. Green Care -toiminta on yleensä yksi osatekijä asiakkaan hyvinvointia ja kuntoutusta tukevasta kokonaisuudesta. (Green Care Finland s.a.c; Salovuori 2014, 95, 97.)

2.1 Eläinavusteisen työskentelyn käsitteet

Eläinten käyttöä tukemaan ja lisäämään ihmisten hyvinvointia voidaan jaotella eri tavoin. Käsitteet ja niiden määrittely eivät ole vielä vakiintuneet Suomessa ja eri tahot voivatkin käyttää käsitteitä eri tavoin ja eri tarkoituksissa. Yksinkertaisin ja eniten käytetty tapa on jaotella työskentely eläinavusteiseen terapiaan (Animal-Assisted Therapy, AAT) ja eläinavusteiseen toimintaan (Animal-Assisted Action, AAA). Jaottelussa Eläinavusteinen terapia kattaa kaiken tavoitteellisen ja ammattilaisten toteuttaman työskentelyn ja vastaavasti taas eläinavusteinen toiminta ovat esimerkiksi vapaaehtoisten toteuttamat kaverikoira vierailut laitoksissa (Green Care Finland s.a.a; Salovuori 2014, 53.) Käytämme opinnäytetyössämme laajempaa käsitteiden määrittelyä, jossa työskentelyn moninaisuus ja erilaiset näkökulmat tulevat paremmin esille. Jotta eläinavusteinen työskentely olisi tavoitteellista ja laadukasta, on tärkeä ymmärtää eri työskentelyn kontekstit ja vaatimukset.

Eläinavusteinen työskentely/interventio (Animal-Assisted Intervention, AAI) on yläkäsite, joka pitää sisällään kaikki eläinavusteisen työskentelyn eri muodot eli terapian, opetuksen, sosiaalityön ja toiminnan (Kahilaniemi 2016, 20; Vesanen 2017a). Eläinavusteinen interventio tarkoittaa työskentelyä, jossa eläin on osana ihmisen sosiaalista, fyysistä, emotionaalista ja/tai tiedollista hyvinvointia edistävää toimintaa (AAII 2018).

Eläinavusteinen terapia (Animal-Assisted Therapy, AAT) on suunnitelmallista työskentelyä, jolle asetetaan tavoitteet, edistymistä seurataan ja prosessi dokumentoidaan. Terapia voidaan toteuttaa yksilö- ja ryhmätoimintana. Eläinavusteista terapiaa voivat tarjota psyko-, toiminta-, fysio- ja puheterapeutit. (Vesanen 2017a.) Toiminnan tarjoajalla täytyy olla terapeutin koulutuksen lisäksi eläinavusteiseen työskentelyyn sopiva lisäkoulutus (Salovuori 2014, 53.)

Eläinavusteisella opetuksella ja erityisopetuksella (Animal-Assisted Education, AAE) on kasvatuksellinen ja/tai koulutuksellinen tavoite, ja sillä pyritään parantamaan asiakkaan sosiaalisia ja kognitiivisia taitoja. Eläinavusteinen opetus on tavoitteellista ja suunniteltua. Lukukoiratoiminta on erimerkki toiminnasta, jossa koira osallistuu oppimisprosessiin. Eläinavusteista opetusta voivat tarjota opettajat, erityisopettajat ja muut kasvatusalan tutkinnon suorittaneet henkilöt. (Vesanen 2017a.)

Eläinavusteinen sosiaalityö (Animal-Assisted Social Work, AASW) on suunnitelmallista toimintaa, jolle asetetaan tavoitteet, edistymistä seurataan ja työskentely dokumentoidaan. Työskentelyssä voi olla mukana yksi henkilö tai esimerkiksi koko perhe. Eläinavusteista sosiaalityötä voivat toteuttaa Valviran hyväksymät sosiaalihuollon ammattihenkilöt kuten sosionomit, geronomit ja lähihoitajat. (Vesanen 2017a.) Pioneerina eläinavusteisen sosiaalityön oppialalle pidetään professori Philip Tedeschiä, hän on kirjoittanut kirjan *Transforming Trauma: Resilience and Healing Through Our Connections with Animals*. Oppiala on kehitetty Denverin yliopistossa, jossa yhtenä koulutusohjelma on eläinavusteisen sosiaalityön koulutusohjelma. (Denverin yliopisto.)

Eläinavusteisen toiminnan (Animal-Assisted Activity, AAA) tavoitteena on edistää ihmisten hyvinvointia motivoivin, kasvatuksellisin ja mielihyvää tuovin keinoin. Esimerkiksi eläinten vierailut eri laitoksissa kuten sairaaloissa tai vanhainkodeissa kuuluvat eläinavusteisen toiminnan piiriin. Toiminnan tavoitteet eivät yleensä ole yksilökohtaisia eikä toimintaa ohjaavalta henkilöltä vaadita sosiaali- ja terveysalan koulutusta. Toimintaa toteuttaa usein vapaaehtoiset toimijat, joilla on kuitenkin riittävä perehtyneisyys niin asiakas- ja laitospöytäkirjoista kuin eläinavusteisesta toiminnastakin. Esimerkiksi Suomen Karva-Kaverit ry ja Kennelliiton Kaverikoirat toteuttavat Suomessa eläinavusteista toimintaa. (Salovuori 2014, 53; Vesanen 2017a.)

Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan peruselementit ovat yhteisöllisyys, toiminnallisuus, elämyksellisyys ja dialogisuus. Toiminnalla on tarkoitus tukea hyvinvointia ja sosiaalista kasvua sekä ehkäistä syrjäytymistä. Siinä hyödynnetään kokonaisvaltaisesti talliympäristön tarjoamia kuntouttavia elementtejä ennalta ehkäisevässä tai korjaavassa työskentelyssä. Ihmisen ja hevosen vuorovaikutus sekä talliyhteisön toiminta ovat työskentelyn lähtökohtia. Sosiaalipedagogisen hevostoiminnan vaikuttavuus perustuu yksilön omiin kokemuksiin sekä niistä syntyviin oivalluksiin ja oppimiseen. Hevosen avulla voidaan esimerkiksi miettiä säännöllisten elämäntapojen vaikutusta omaan hyvinvointiin. (Green Care Finland s.a.a; Sosiaalipedagoginen hevostoimintayhdistys ry 2015.) Sosiaalipedagogista hevostoimintaa opiskellaan ammatillisena täydennyskoulutuksena, joka kestää noin vuoden. Koulutukseen pääsyaatimuksena on yleensä kasvatusta-, terveys- tai sosiaalialan korkeakoulututkinto tai muu soveltuvat korkeakoulututkinto, mutta osa opiskelupaikoista on avoimia myös toisen asteen ammatillisen koulutuksen suorittaneille henkilöille kuten lähihoitajille, nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajille sekä hevosalan koulutuksen saaneille henkilöille. (Suomen ratsastajainliitto s.a.)

Ratsastusterapiassa terapeutti, hevonen ja asiakas työskentelevät yhdessä asiakkaan yksilöllisten tavoittein saavuttamiseksi. Ratsastusterapia on kokonaisvaltainen kuntoutusmuoto, jonka avulla voidaan auttaa taustoiltaan hyvinkin erilaisia kuntoutujia. Työskentely voi painottua liikuntavamman kuntoutukseen tai yhtä hyvin mielenterveyden ja käyttäytymisen säätelyn ongelmiin. Kuntoutus perustuu asiakkaan diagnoosiin ja työssä painottuvat terapeutin koulutuksesta riippuen eri tavoitteet. Ratsastusterapiaa voidaan käyttää esimerkiksi fysio-, toiminta- ja psykoterapiassa. Myös sairaanhoitajat, opettajat ja sosionomit, jotka käyvät ratsastusterapeutin koulutuksen saavat oikeuden käyttää ratsastusterapeutti -SRT-nimikettä. (Green Care Finland s.a.a; Selvinen 2011, 15.)

2.2 Tutkimuksia eläinavusteisesta työskentelystä

Nykyaikaisen sairaanhoidon esikuva Florence Nightingale ymmärsi jo 1800-luvulla eläimen terapeutin potentiaalin, hän huomasi lemmikkieläinten vähentävän psykiatrisissa hoitolaitoksissa asuvien lasten ja aikuisten ahdistusta. Ei siis ole uusi keksintö hyödyntää eläintä osana kuntoutustyötä. 1930-luvulla Sigmund Freud alkoi puolestaan hyödyntää koiransa psykoterapiaistuntojensa apuna. Koira helpotti terapeutin ja asiakkaan välistä vuorovaikutusta, sillä monet asiakkaat kommunikoiivat koiran kautta. Lisäksi Freud tulkitsi potilaan jännitystä sen mukaan, miten lähelle tai kauas hänen koiransa asiakkaasta jäi. (Kahilaniemi 2016, 18.) Aiheesta on myös kirjoittanut jo vuonna 1969 lastenpsykologi Boris Levinson kirjan "Pet-oriented child

psychotherapy”, joka on noussut yhdeksi alan merkittävimmäksi teokseksi. Levinson huomasi, että lemmikkikoiran läsnäolo sai sulkeutuneetkin lapsiasiakkaat avautumaan yllättävän nopeasti (Ikäheimo 2016, 5–6; Koirat kasvatusta- ja kuntoutustyössä ry s.a.) Tutkittu tieto eläinten terapeuttisista vaikutuksista lisääntyy vuosi vuodelta, ja ymmärrämme jatkuvasti paremmin, miksi ihmiset haluavat pitää eläimiä lähellä, helliä ja hoivata niitä, sekä elää niiden kanssa huolimatta niistä aiheutuvista työstä ja kustannuksista. (Ikäheimo 2016, 5–6.)

Sosiaalipedagogiseen hevostoimintaan liittyen on tehty useita pro gradu -tutkielmia. Uusimpia tutkielmia ovat esimerkiksi Saija Tirkkosen (2018) Lasten ja nuorten toimintavalmiuksien vahvistaminen sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa ja Mia Rönkön (2017) Sosiaalipedagoginen hevostoiminta lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Tirkkosen (2018) tutkimuksessa perehdytään siihen, miten sosiaalipedagoginen hevostoiminta vaikuttaa lasten ja nuorten toimintavalmiuksiin ohjaajien näkemyksen mukaan ja mihin nämä vaikutukset perustuvat. Tutkimustulosten mukaan toiminta edistää lasten ja nuorten toimintavalmiuksia ja hyvinvointia. Vaikutukset perustuvat hevosen lajioinaisuuksien ja luontoelementtien hyödyntämiseen, toiminnallisuuteen, yhteisöllisyyteen, omakohtaiseen oppimiseen sekä ohjaajan ammattilaisuuteen.

Rönkön (2017) tutkimuksessa on puolestaan selvitetty, miten sosiaalipedagogista hevostoimintaa voidaan käyttää lastensuojelun avohuollon tukimuotona. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut myös lisätä ja tehostaa sosiaaliryöntekijöiden ja hevostoimijoiden välistä yhteistyötä. Hevostoimintaa voidaan käyttää tukimuotona lastensuojelun avohuollossa sekä ennaltaehkäisevässä että korjaavassa työskentelyssä. Tutkimuksen mukaan sosiaalipedagogista hevostoimintaa voitaisiin käyttää enemmän myös niissä tapauksissa, kun muut tukimuodot eivät ole olleet tehokkaita.

Uusimpia tutkimuksia eläinavusteisesta työskentelystä Suomessa edustavat vuonna 2018 julkaistut Kelan teettämä kysely eläinavusteista terapiaa tarjoaville palveluntuottajille ja katsaus eläinavusteisen terapian tutkimuskirjallisuuteen ja toimintaan Suomessa. Eläinavusteista terapiaa käytetään Kelan vaativassa lääkinnällisessä kuntoutuksessa. Kyselyn avulla on selvitetty, missä organisaatiossa palveluntarjoajat työskentelevät, millaista kuntoutusta he tarjoavat, minkä ikäisiä kuntoutukseen osallistuvat asiakkaat ovat ja mitä eläimiä kuntoutuksessa käytetään. Palveluntarjoajia oli myös pyydetty kertomaan, missä tilanteissa eläinavusteinen kuntoutus on hyödyllinen ja millaisia hyötyjä ja haasteita eläimen ottamisesta mukaan kuntoutusprosessiin voi seurata. Kyselyssä oli myös selvitetty, miten eläinavusteinen kuntoutus toteutuu käytännössä ja mitä asioita siinä on erityisesti huomioitava. Kyselyn pohjalta voidaan havaita, että tulevaisuudessa tarvitaan joku eläinavusteista toimintaa valvova taho sekä yhteistä keskustelua työskentelyn vaikutusten arvioimisesta ja työnjaosta. Laatukriteereitä tarvitaan turvaamaan tavoitteellinen kuntoutus, turvallisuus ja eläinten hyvinvointi. (Hautamäki ym. 2018; Haapala ja Suomela-Markkanen 2018, 1–10.)

Kelan katsauksen tavoitteena on ollut tuottaa tietoa eläinavusteisten menetelmien käytöstä Suomessa. Tutkimusnäytön sekä ammattilaisten ja kuntoutujien kokemusten perusteella katsauksessa on kartoitettu eläinavusteisen terapian hyötyjä ja haittoja. Katsaukseen on myös

koottu tutkimustietoa eläinavusteisten menetelmien toimivuudesta sekä käytännön työskentelyn toteutustapoja osana erilaisia kuntoutusprosesseja ja terapioiden. Katsauksessa on myös kiinnitetty huomiota siihen, millaisia ominaisuuksia työskentelyssä käytettävältä eläimeltä vaaditaan sekä mitkä kohderyhmät hyötyvät erityisesti eläimen ottamisesta mukaan kuntoutusprosessiin. (Hautamäki ym. 2018, 4.)

Yhdysvalloissa poliisilla on ollut käytössä koiria rikostutkinnassa, varsinkin kaltoinkohdeltujen ja traumatisoituneiden lasten kanssa työskentelyn helpottamiseksi. Koirien käyttämistä samanlaisiin tarkoituksiin myös Suomessa on tutkinut Poliisi-Ammattikorkeakoulun opinnäytetyössään Annastina Wahtera vuonna 2016. Wahtera (2016.) toteaa tutkimuksessaan, että koirien käyttöä samankaltaisissa tehtävissä tulisi kokeilla myös Suomessa, koska niistä saadut hyödyt ovat Yhdysvalloissa olleet vahvasti positiivisia. Tutkimusten mukaan joitakin lapsia tai nuoria ei olisi voitu edes välttämättä kuulla rikostutkinnassa, sillä he olivat niin traumatisoituneita ja sulkeutuneita. Koiran läsnäolo auttoi heitä avautumaan. (Wahtera 2016.)

Kesällä 2019 on eläinavusteisen sosiaalityön pioneerilta Philip Tedeschiltä ilmestymässä uusi kirja, joka on nimeltään *Transforming Trauma: Resilience and Healing Through Our Connections With Animals*, joka käsittelee eläinavusteisuutta ja siitä saatua hyötyä erilaisista traumaista kärsivien ihmisten parissa.

Olemme käyttäneet sekä uutta että vanhaa tutkimustietoa pohjana opinnäytetyöllemme. Eläinavusteista työskentelyä tutkitaan aktiivisesti niin Suomessa kuin kansainvälisestikin, tutkimuksista saadaan uutta tietoa tukemaan käytännön työskentelyä.

2.3 Eläinavusteisen työskentelyn hyödyt ja haasteet

Eläinavusteista työskentelyä voidaan käyttää tukemaan erilaisten asiakasryhmien kuntoutusprosessia. Ohjaaja toimii oman pohjakoulutuksensa tuoman osaamisen ja viitekehyksen kautta. Työskentely on kuitenkin kaikissa konteksteissa ammattimaista, suunnitelmallista, tavoitteellista ja asianmukaisesti dokumentoitua. Eläinavusteisen työskentelyn sopivuutta ja perusteluja tulee miettiä aina asiakaskohtaisesti. (Kahilaniemi 2016, 22–24.)

Ihmisen ja eläimen vuorovaikutussuhde vaikuttaa positiivisesti mielialaan ja ihmisten väliseen vuorovaikutukseen sekä lisää luottamusta toisia ihmisiä kohtaan. Eläimet vaikuttavat edistävästi ihmisten psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen, esimerkiksi alentamalla sydämen sykettä ja verenpainetta. Vuorovaikutuksella eläinten kanssa voidaan helpottaa pelkoja ja ahdistuneisuutta sekä vähentää aggressiivista käytöstä. Eläinten kanssa toimiminen lisää myös empatiakykyä ja parantaa oppimista. (Beetz, Uvnäs-Moberg, Julius ja Kotrschal 2012.) Eläinavusteisen työskentelyn avulla voidaan tukea ihmisen itsetuntoa sekä vahvistaa positiivista minäkuvaa ja itsetuntemusta (Pietarinen 2017, 20).

Ihmiset oppivat eläimiltä paljon erilaisia asioita, muun muassa tunteista, sosiaalisista taidoista ja laumakäyttäytymisestä. Hevoslauman tarkkailu yhdessä ohjaajan tai terapeutin kanssa on tehokas ja samalla myös lempeä tapa miettiä ja reflektoida omaa käyttäytymistään. Hevonen on laumaeläin ja lauman tarkkailu opettaa paljon lauman johtajista ja heidän hovistaan, keskivertoasemassa olevista, huomiotta jätetyistä ja hyljeksityistä. Samoin myös ihmiset jakautuvat sosiodynaamisiin rooleihin jo päiväkotiyästä alkaen. (Suomi ym. 2016, 133–134.)

Eläinten käyttö kuntoutuksessa saa asiakkaan motivoitumaan, jolloin työskentely tehostuu. Eläin antaa kuntoutuksesta välitöntä palautetta, jota on helpompi ottaa vastaan kuin terapeutin antamaa. Eläinavusteinen työskentely on yleensä myös kustannustehokkaampaa, sillä lyhyessä ajassa saavutetaan paljon. Eläinten kanssa tehdyssä kuntoutuksessa nähdään useita hyötyjä, niiden kanssa voidaan harjoitella sosiaalisia- ja tunnetaitoja, kuten vuorovaikutusta, omien tunteiden tunnistamista ja itseluottamuksen vahvistamista. Eläimen kanssa myös motorisen toiminnan harjoittelu on tehokasta ja motivoivaa. Lisäksi yleinen hyvinvointi lisääntyy eläimen kanssa toimiessa. (Haapala ja Suomela-Markkanen 2018, 4–5.)

Sosiaalipedagogisella hevostoiminnalla voidaan vaikuttaa lapsen ja nuoren sisäisiin tunnetaitoihin, kykyyn tuntea ja ilmaista omia tunteitaan. Toiminnalla on vaikutusta myös sosiaalisiin suhteisiin ja taitoihin sekä vuorovaikutukseen ympäristön kanssa. Sosiaalipedagogisen toiminnan avulla voidaan vastata tehokkaasti yhteiskunnassamme esiintyviin lasten ja nuorten hyvinvoinnin haasteisiin sekä saavuttaa yksilö-, yhteisö- ja yhteiskuntatason vaikutuksia. Lasten ja nuorten toimintakyvyn ja hyvinvoinnin edistäminen vaikuttaa lapsen ja nuoren omaan ja lähipiiriin elämään, josta on laajemmin katsottuna positiivisia vaikutuksia myös yhteiskunnan tasolla. (Tirkkonen 2018, 73–76, 81–82.) Nuorten identiteetin muodostuminen sekä oman paikan löytyminen yhteiskunnasta vahvistuvat talliyhteisöön kuulumisen avulla (Rönkkö 2017, 77).

Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa on oleellista tilanteiden ja asioiden sanoittaminen sekä havaintojen reflektointi yhdessä lapsen tai nuoren kanssa. Lapsen tai nuoren omalle ajattelulle annetaan tilaa ja tuetaan ongelmanratkaisukykyä. Toiminnallisuudella on kuntouttavia vaikutuksia, ja se voi edistää oppimista sekä motoriikkaa ja tasapainoa. Toiminnallisuuden avulla lapsen tai nuoren pettymyksen sietokyky kasvaa ja toisaalta myös usko omiin kykyihin kasvaa. Toiminnallisuus voi myös auttaa lapsen tai nuoren tunnelukkojen avaamisessa. Sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa syntyneen vuorovaikutussuhteen avulla lapsi tai nuori voi oppia kantamaan vastuuta hevosen lisäksi muistakin omaan elämään liittyvistä asioista. Hän voi alkaa huolehtimaan paremmin omasta hyvinvoinnistaan ja tallitoiminnan lisäksi sitoutua paremmin esimerkiksi koulunkäyntiin. Talliympäristössä toimiessa lapsi tai nuori voi myös tukeutua hiljaisuuteen, jos puhuminen tuntuu hankalalle. (Tirkkonen 2018, 77–80; Rönkkö 2017, 77.)

Allergia tai eläinten arastelu saattavat estää eläimen ottamisen osaksi kuntoutusprosessia. Joskus työskentely voidaan toteuttaa allergialääkkeen avulla ja joissain tapauksissa asiakas on saattanut työskentelyn aikana siedettyä eläimelle niin hyvin, että hänen on ollut mahdollista hankkia oma lemmikki työskentelyn päätyttyä. Eläinpelko on yleensä selkeä este eläinavusteiselle työskentelylle,

sillä asiakkaan oma motivaatio ja halu työskennellä eläimen kanssa on työskentelyn onnistumisen tärkein edellytys. Joissain tapauksissa asiakkaat ovat kuitenkin saattaneet erityisesti toivoa apua arkea häiritsevään koirapelkoon eläinavusteisen terapian keinoin. Allergioiden ja pelkojen lisäksi eläinten kanssa työskenneltäessä on huomioitava eläimistä ihmisiin tarttuvat taudit eli zoonoosit. Tautien riskiä pitää erityisen tarkasti harkita, jos asiakasryhmä on infektiolle normaalia alttiimpi. Zoonoosit pyritään huomioimaan säännöllisten eläinlääkärin tarkastusten ja loishäätöjen sekä tarvittavien rokotusten avulla. (Haapala ja Suomela-Markkanen 2018, 5–6; Hautamäki ym. 2018, 45–46.)

Eläinavusteisessa työskentelyssä ympäristö tuo myös omat haasteensa, koska toimintaa harjoitetaan usein ulkona ja sääolosuhteet vaikuttavat työskentelyn onnistumiseen oleellisesti. Työn suunnitelmallisuudelle tuo haasteita myös eläinten yksilölliset piirteet, sillä myös eläimillä on hyvät ja huonot päivänsä. Varsinkin hevosten kanssa työskenneltäessä pitkät matkat ja suuret kustannukset tuottavat haasteita työskentelylle. Eläinavusteinen työskentely on ammattilaiselle usein raskaampaa kuin kahden keskisten työmenetelmien käyttäminen, koska ammattilaisen täytyy huomioida samanaikaisesti vuorovaikutuksen onnistuminen sekä eläimen että asiakkaan kanssa. Joillekin asiakasryhmille kuten skitsofreniaa sairastaville henkilöille eläimet saattavat vaikuttaa asiakkaan kokemien harhojen sisältöön. (Haapala ja Suomela-Markkanen 2018, 5–6; Hautamäki ym. 2018, 45.)

Opinnäytetyömme tarkoituksena on lisätä tietoa ja ymmärrystä eläinavusteisesta työskentelystä ja sen tarjoamista hyödyistä. Eläinavusteisella työskentely tarjoaa monipuolisia keinoja tukea lapsia ja nuoria. Toisaalta eläinavusteisen työskentelyn toteuttamiseen liittyy haasteita, jotka ovat tärkeitä ottaa huomioon työskentelyä suunniteltaessa.

2.4 Työskentelyn laatu ja turvallisuus sekä käytettävien eläinten hyvinvointi

Laatutekijöiden huomioiminen mahdollistaa turvallisen, laadukkaan ja kehitysorientoituneen työskentelyn. Huomiointi alkaa toiminnan suunnittelusta ja tavoitteiden asettamisesta, joissa huomioidaan työskentelyä koskeva lainsäädäntö ja ammattieettiset ohjeet sekä asiakkaan kuntoutussuunnitelma. Varsinaisessa työskentelyssä laadun kannalta oleellisia asioita ovat toimintakäytänteet, moniammatillinen yhteistyö, yhteisön tuki ja muut tukitoiminnot. Laadukkaan työskentelyn näkökulmasta työskentelyn arviointi ja kehittäminen ovat avain asemassa. Arviointia tukevat asiakaspalaute, toiminnan seuranta, ulkoiset ja sisäiset arvioinnit sekä dokumentointi ja raportointi. Erilaiset perus- ja täydennyskoulutukset, viestintä, dokumentointi, kehityskeskustelut ja moniammatillinen työskentely auttavat työskentelyn laadukasta kehittämistä. (Kahilaniemi 2016, 26.)

Eläimen ottamista mukaan työskentelyyn on kriittisesti arvioitava, hyötyykö asiakas työskentelystä ja millaisia riskejä eläin voi työskentelyyn tuoda. Aiemmat kokemukset eläimistä, allergiat, pelot, kulttuurillinen tausta sekä eläimien ja ihmisten välillä tarttuvat taudit eli zoonoosit ovat riskejä ja haasteita, joihin on hyvä varautua etukäteen. Myös asiakkaan impulsiivinen tai aggressiivinen käytös

voi olla este eläinavusteiselle työskentelylle. Eläinavusteinen työskentely on aina asiakaslähtöistä ja asiakkaan oma mielenkiinto on siinä etusijalla. (Kahilaniemi 2016, 23–28; Vesanen 2017b.)

Eläinavusteisessa työskentelyssä ohjaajan pitää pystyä samanaikaisesti keskittymään sekä asiakkaaseen että eläimeen. (Vesanen 2017b). Työskentely vaatii jatkuvaa oman ammattitaidon kehittämistä ja ohjaajan on pidettävä huolta siitä, että työskentelyn dokumentoinnissa noudatetaan voimassa olevia lakeja ja asetuksia sekä valtakunnallisia ja työpaikkakohtaisia käytänteitä. Työyksiköissä, joissa eläinavusteisuus on käytössä työmenetelmänä, tulee keskustella työmenetelmän käytänteistä ja sopia yhteisistä pelisäännöistä. (Kahilaniemi 2016, 26–28.)

Oman kokemuksen ja havaintojen perusteella eläinavusteisessa työskentelyssä on tärkeää osata ennakoita ja arvioida turvallisuuteen vaikuttavia tekijöitä. Ohjaajan täytyy tietää tarpeeksi käytettävän eläimen lajiominaisuuksista, jotta hän pystyy tunnistamaan mahdollisia riskitekijöitä. Esimerkiksi hevonen on pakoeläin, joka reagoi uhkaan pakenemalla. Vaikka työskentelyssä käytettävät hevoset ovat koulutettuja ja toimintaan sopivia, ei lajiominaisuuksia saada koskaan täysin sammutettua. Ohjaajan on hyvä huomioida pakoreaktiota vahvistavia tekijöitä, esimerkiksi tuulinen ilma saa usein hevoset käyttäytymään levottomammin. Myös ympäristön turvallisuutta lisääviä tekijöitä tulee huomioida, esimerkiksi ratsastuskentän portin sulkeminen lisää työskentelyn turvallisuutta.

Vesanen (2017b) kokoaa eläinavusteiseen työskentelyyn sopivan koiran ominaisuuksia, joita voidaan soveltaa myös muiden eläinten kohdalla. Koiran tulee olla terve ja hyvinvoiva ja sen on suhtauduttava positiivisesti erilaisiin ihmisiin ja osattava nauttia vieraidenkin ihmisten läheisyydestä. Koiran pitää luottaa ohjaajaansa ja olla koko ajan ohjaajan hallinnassa. Lisäksi on myös tärkeää, että koira osaa rentoutua erilaisissa ympäristöissä ja tilanteissa. Valittaessa koira eläinavusteiseen työskentelyyn on yksilön luonne ratkaisevassa asemassa. Kasvatuksella ja koulutuksella voidaan tukea ja vahvistaa eläimen ominaisuuksia. On tärkeää huomioida, että koira voi sopia johonkin tehtävään paremmin kuin toiseen, koiran sopivuus eri tehtäviin voi myös muuttua koiran iän karttuessa. Ohjaajan on tärkeää tunnistaa koiran elekieli, jos työskentely ei ole koiralle mieluisaa, riskit sairastumiselle tai ei toivotulle käytökselle kasvavat. Työskentelevän eläimen käytöstä voidaan seurata esimerkiksi päiväkirjan avulla, johon kirjataan havaintoja eläimen terveydestä ja käyttäytymisestä.

Eläinavusteisessa työskentelyssä käytettävä eläin pitää olla asianmukaisesti rokotettu ja peruskoulutettu. Sen käytön asiakastilanteissa pitää olla turvallista, eikä se saa osoittaa pelon tai aggressiivisuuden merkkejä. Eläimen pitää kestää muuttuvia asiakastilanteita ja erilaisia häiriötekijöitä. Ohjaajan on hyvä perehtyä eläimen lajiyypilliseen käyttäytymiseen ja tarjottava sille sopivasti virikkeitä ja lepoa. Eläimen sairastuessa tai jos epäillään sillä olevan kipuja, on se hyvä siirtää pois työskentelystä, kunnes se on taas terve. (Kahilaniemi 2016, 29.)

Kiinnittämällä huomiota eläinavusteisessa työskentelyssä turvallisuuteen ja laatuun liittyviin asioihin, kehittyy työskentely kohti suunnitelmallista ja tavoitteellista työskentelyä. Laadukas ja turvallinen

työskentely mahdollistuu vain, jos käytettävät eläimet voivat hyvin ja ovat sopivia käyttötarkoitukseen.

3 LASTENSUOJELU JA LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLTO

Lastensuojelun taustalla on lapsen oikeuksien sopimus, joka solmittiin Yhdistyneiden Kansakuntien (YK) yleiskokouksessa 20.11.1989, Suomessa sopimus tuli voimaan vuonna 1991. Lapsen oikeuksien sopimus sitoo valtioita, sen periaatteita ovat syrjimättömyys, lapsen edun huomioiminen, oikeus elämään ja kehittymiseen sekä lapsen näkemyksien kunnioittaminen. Lapsen oikeudet julistettiin jo vuonna 1959, mutta julistus ei sitonut valtioita kuten myöhemmin solmittu sopimus. Lapsen oikeuksien sopimuksen toteutumista valvoo YK:n lasten oikeuksien komitea. Myös UNICEF ja muut lapsijärjestöt valvovat sopimuksen toteutumista eri valtioissa. Valtiot ovat velvoitettuja raportoimaan oikeuksien toteutumisesta komitealle viiden vuoden välein. (UNICEF s.a.)

Lastensuojelutoimet perustuvat lakiin, laissa lapsella tarkoitetaan alle 18-vuotiasta henkilöä. Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapselle turvallinen kasvuympäristö, tasapainoinen ja monipuolinen kehitys sekä erityinen suojelu. Lapsen vanhemmilla tai muilla huoltajilla on ensisijainen vastuu kasvattaa lapsi, sekä huolehtia siitä, että lapsi saa riittävän huolenpidon. Lastensuojelun tehtävänä on tukea huoltajia tehtävässään, sekä pyrkiä ehkäisemään perheen ongelmia ja puuttua jo syntyneisiin ongelmiin mahdollisemman varhain. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §1, §2, §4, §6; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, §3.)

Lastensuojelulain (13.4.2007/417, §3) mukaan lastensuojelua ovat lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, tämän lisäksi kunta järjestää ehkäisevää lastensuojelutyötä silloin kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Asiakassuunnitelman tekeminen ja avohuollon tukitoimien järjestäminen ovat tärkeä osa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, mutta myös lapsen kiireellinen sijoitus ja huostaanotto, sekä sijais- ja jälkihuolto kuuluvat sen piiriin. Lastensuojelussa korostetaan avohuollon tukitoimien ja lievimmän toimenpiteen ensisijaisuutta, mikä tarkoittaa sitä, että valittaessa lapsen ja perheen edun mukaisia keinoja auttaa ja tukea, pyritään perheiden autonomiaan ja yksityisyyteen puuttumaan mahdollisemman vähän. (Räty 2015, 9). Ehkäisevää lastensuojelua järjestetään tukena ja erityisenä tukena peruspalveluiden parissa kuten neuvolassa, päiväkodissa ja koulussa (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §3).

Lastensuojelua toteutettaessa on huomioitava ensisijaisesti lapsen etu. Toimenpiteitä suunniteltaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, millaisia vaikutuksia toimet lapselle aiheuttavat ja miten niiden avulla voidaan turvata lapsen hyvinvointi, pysyvät ihmissuhteet, tasapainoinen kehitys, mahdollisuus saada ymmärrystä ja hellyyttä sekä iän mukaista valvontaa ja huolenpitoa. Lastensuojelun toimenpiteiden tulee turvata lapselle turvallisen kasvuympäristön lisäksi, henkinen ja ruumiillinen koskemattomuus, tukea lasta kasvamaan vastuullisuuteen ja itsenäistymiseen sekä tarjota mahdollisuus osallistumiseen sekä vaikuttamiseen omilla asioissaan. Näiden lisäksi toimenpiteissä tulee huomioida mahdollisuuksien mukaan lapsen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen tausta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §4; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, §5.) Varhaisen puuttumisen periaate ja lievimmän toimenpiteen ensisijaisuus on huomioitava myös lastensuojelun tukitoimista päätettäessä. Toisaalta laki korostaa viranomaisen velvollisuuteen ryhtyä riittäviin ja tarpeen mukaisiin toimiin lapsen edun niin vaatiessa. (Räty 2015, 9.)

3.1 Palvelutarpeen arviointi ja lastensuojelun asiakkuus

Lastensuojeluasia tulee vireille siten, että lastensuojelun työntekijä saa tietää lapsesta, jolla on mahdollisesti tarve lastensuojeluun tai lapsen huoltajan tai 12 vuotta täyttäneen lapsen omasta hakemuksesta. Tieto mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta voi tulla lastensuojeluilmoituksen tai esimerkiksi viranomaisten muulle perheelle myöntämien tukitoimien tai palvelujen järjestämisen yhteydessä. Asian vireille tulon jälkeen on välittömästi kartoitettava kiireellisen lastensuojelun kuten kiireellisen sijoituksen tarve. (Räty 2015, 253.)

Seuraavaksi aloitetaan sosiaalihuoltolain (1301/2014, §36) mukainen palvelutarpeen arviointi, mikäli nähdään, ettei sen tekeminen ole täysin tarpeetonta. Arviointi voidaan jättää tekemättä, jos tilannetta on vasta arvioitu tai, jos on ilmeistä, ettei tarvetta tukitoimille ole. Lastensuojelun asiakkuutta ei vielä aloiteta, vaan tarkoituksena on selvittää, tarvitseeko lapsi tai hänen perheensä sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuutta. Palvelutarpeen arvion tekee sosiaalityöntekijä, hänen tehtävänä on myös arvioida, millaisia tukitoimia lapsi tai perhe tarvitsevat ja onko heillä tarvetta lastensuojelun palveluille. Palvelutarpeen arviointi tehdään siinä laajuudessa kuin tapauskohtaisesti on tarvetta, tarkoituksena on selvittää perheen kokonaisvaltainen tilanne, lapsen kasvuolosuhteet sekä huoltajien mahdollisuudet huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta. Arviointi tehdään yhteistyössä lapsen, vanhempien ja tarvittaessa myös muiden lapsen läheisten ihmisten kanssa. Palvelutarpeen arviointi on tehtävä ilman viivytystä, lastensuojelulain (13.4.2007/417, § 26) mukaan se on aloitettava seitsemäntenä arkipäivänä ja se on saatava päätökseen viimeistään kolmen kuukauden kuluessa lastensuojeluasian vireille tulosta. (Räty 2015, 252–255.)

Lastensuojelun asiakkuus alkaa, jos sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella, lapsen terveys ja kehitys vaarantuvat kasvuolosuhteiden tai lapsen oman käytöksen takia, ja lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §27). Jos lapsen on mahdollista saada tarvittavat palvelut ja tukitoimet sosiaalihuoltolain mukaisina palveluina, ei lastensuojelun asiakkuutta ole tarvetta aloittaa (Räty 2015, 257). Lastensuojelun asiakkuuden alkamisesta on ilmoitettava sekä lapselle että huoltajalle (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §27). Poikkeuksena on itse lastensuojelulain mukaisia avopalveluja itse hakenut 12 vuotta täyttänyt lapsi, joka on kieltänyt tietojensa antamisen huoltajilleen. Tämä on kuitenkin hyvin poikkeuksellista. (Räty 2015, 257–258.)

Lastensuojelussa ensisijainen tukimuoto tulisi aina olla avohuolto (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, § 4). Avohuollon tukitoimia ovat sosiaalihuoltolain 3 luvun mukaiset palvelut kuten kotipalvelu, erilaiset vertaistukiryhmät, tukihenkilöt tai -perheet, toimeentulotuki ja päivähoido (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, §13, §14). Näiden lisäksi kunnan on järjestettävä avohuollon tukitoimia lastensuojelun asiakasperheille sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arvioinnin ja asiakassuunnitelman mukaisesti (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, §36, §39). Lasta ja perhettä voidaan tukea koulunkäynnissä, harrastuksissa, asunnon hankinnassa, sekä tarjota lapselle hänen tarpeensa mukaista terapiaa tai kuntoutusta, tehostettua perhetyötä tai perhekuntoutusta, mikäli

sosiaalityöntekijä on arvioinut ne tarpeellisiksi asiakassuunnitelmassa. Lastensuojelulain mukaisiin tukitoimiin kuuluu myös sijoitus avohuollon tukitoimena. Lapsi voidaan sijoittaa yhdessä huoltajansa kanssa arvioivaan tai kuntouttavaan perhe- tai laitoshuoltoon. Mikäli tämä ei ole mahdollista voidaan lapsi sijoittaa lyhytaikaisesti myös yksin, jos se on tarpeellista lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, kuntouttamiseksi tai väliaikaisen huolenpidon järjestämiseksi. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §36, §37.)

Lapselle, joka on lastensuojelun asiakkaana, on tehtävä palvelutarpeen arviointia täydentävä asiakassuunnitelma, josta käy ilmi ne asiat ja olosuhteet, joihin lastensuojelun toimenpiteillä pyritään vaikuttamaan. Suunnitelmaan kirjataan lapsen ja hänen perheensä tuen tarpeet, millä palveluilla tarpeisiin pyritään vastaamaan sekä tavoitteiden saavuttamiseen kuluvan ajan arvio. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen ja hänen huoltajansa sekä mahdollisesti lapsen huoltoon keskeisesti osallistuvien tahojen kanssa ja siihen kirjataan myös asianomaisten eriävät mielipiteet tuen tarpeesta ja palveluiden järjestämisestä. Suunnitelma tarkistetaan tarvittaessa, mutta vähintään kerran vuodessa. Sijaishuoltoon sijoitetun lapsen asiakassuunnitelmaan kirjataan lisäksi sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet sekä erityisen tuen järjestäminen lapselle ja hänen vanhemmilleen. Suunnitelmasta on käytävä ilmi, miten yhteydenpito ja yhteistoiminta lapsen ja hänelle läheisten ihmisten kanssa toteutetaan. Huostaanotetun lapsen vanhemmille laaditaan oma asiakassuunnitelma yhteistyössä sosiaali- ja terveydenhuollon kanssa, jos sitä ei katsota tarpeettomaksi. Laitoshuoltoon avohuollon tukitoimena tai huostaanotettuna sijoitetulle lapselle laaditaan lisäksi hoito- ja kasvatussuunnitelma, johon kirjataan lapsen laitoksessa tarvitseman hoidon ja huollon sisältö ja konkreettinen järjestäminen. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §30; Rätty 2015, 271, 278, 280.)

3.2 Lastensuojelun sijaishuolto

Mikäli todetaan, että avohuollon tukitoimet ovat riittämättömät, ja sijaishuolto on tarpeellinen, on se järjestettävä viivytyksettä lapsen hyvinvoinnin niin vaatiessa. Sijaishuoltoa suunniteltaessa on tärkeää huomioida perheen jälleenyhdistämisen tavoite. Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella, lapsen ollessa huostaanotettu, kiireellisesti sijoitettu tai lastensuojelulain 83 § tarkoitetun väliaikaismääräyksen nojalla sijoitettu. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §4, §49.) Sosiaalityöntekijä, joka vastaa lapsen asioista, valmistelee lapsen sijoituksen ja valitsee lapselle parhaiten sopivan sijaishuoltopaikan. Sijaishuolto paikkaa valitessa on varmistuttava, että sijaishuolto vastaa lapsen huolenpidon ja hoidon yksilöllisiin tarpeisiin. Sijaishuoltopaikan valinta on aina perustuttava yksilökohtaiseen lapsen edun harkintaan, jossa on huomioitava huostaanoton perusteet, lapsen tarpeet, läheiset ihmissuhteet ja hoidon jatkuvuus. Mahdollisuuksien mukaan on huomioitava myös lapsen kulttuurinen, uskonnollinen ja kielellinen tausta. (Rätty 2015, 467, THL 2018a.)

Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisenä, jos lapsen kasvu ja kehitys ovat välittömässä vaarassa joko hänen kasvuolojen tai oman toiminnan vuoksi (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §38, §40). Kyseessä on yleensä akuutti tilanne, joissa lapsen edun turvaaminen vaatii nopeita toimenpiteitä. Tarve kiireelliseen sijoitukseen voi tulla esiin, jos lapsen vanhemmat ovat väliaikaisesti

kykenemättömiä huolehtimaan lapsesta päihteiden käytön tai mielenterveysongelmien takia tai lapsen oma käytös on itsetuhoista tai hän käyttää päihteitä. Lapsi voidaan sijoittaa kiireellisen sijoituksen aikana perhehoitoon, laitokseen tai esimerkiksi läheisen sukulaisen luokse. (Räty 2015, 343–345.) Kiireellinen sijoitus voi kestää korkeintaan 30 päivää. Kiireellinen sijoitus ei kuitenkaan raukea määräajan kuluttua, jos lapsen huostaanotosta on tehty hakemus hallintaoikeudelle. Lapsen kiireellistä sijoittamista voidaan jatkaa 30 päivää, jos se on tarpeellista lapsen huostaanoton tai tarvittavien tukitoimien tarpeen selvittämiseksi. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §38.)

Sosiaalihuollosta vastaavalla toimielimellä on velvollisuus ottaa lapsi huostaan ja järjestetään hänelle sijaishuolto, jos puutteet lapsen kasvuoloissa tai huolenpidossa uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä ja kehitystä tai lapsi vaarantaa omalla toiminnallaan vakavasti omaa terveyttään ja kehitystään. Huostaanottoon voidaan ryhtyä, jos avohuollon tukitoimet eivät ole lapsen edun mukaisia tai ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi ja sijaishuollon arvioidaan olevan lapsen edun mukaista. Huostaanotto on viimesijaisin keino turvata lapsen kasvu ja kehitys ja se pyritään tekemään yhteisymmärryksessä lapsen ja hänen perheensä kanssa. Huostaanotetun lapsen olinpaikasta, hoidosta, kasvatuksesta, valvonnasta ja muusta huolenpidosta vastaa sosiaalihuollosta vastaava toimielin, joka vastaa myös terveydenhuollon toimenpiteistä ja opetuksen järjestämisestä. Laki edellyttää toimielimen tekemään yhteistoimintaa lapsen ja hänen huoltajiensa kanssa. Huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja se lakkaa, kun huostassa pidon ja sijaishuollon tarvetta ei enää ole tai kun lapsi täyttää 18 vuotta. Huostassa pitoa ei kuitenkaan voida lopettaa, jos se ei ole lapsen edun mukaista. Esimerkiksi, jos lapsen sijaishuolto on ollut pitkäkestoinen, ja lapsi on muodostanut kiintymyssuhteen sijaisvanhempiin. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, §40, §45, §47; Räty 2015, 360, 376, 454.)

Perhehoitoa pidetään lapsen sijaishuollon järjestämisessä ensisijaisena vaihtoehtona, kuitenkin esimerkiksi lapsen vaikeahoitaisuuden vuoksi tämä ei aina ole mahdollista. Sijoituksen ollessa väliaikainen tai kun kyseessä on murrosikäinen lapsi, voidaan hyvin järjestettyä laitoshuoltoa pitää parhaana ratkaisuna. Laitoshuolto tarkoittaa lapsen tai nuoren kasvatuksen ja hoidon järjestämistä koulukodissa, nuorisokodissa, lastenkodissa tai muussa lastensuojelulaitoksessa, joita ylläpitävät valtion ja kunnan lisäksi myös yksityiset yhteisöt. Lastensuojelulaitoksina pidetään myös muita näihin samankaltaisia yksiköitä, kuten perhekuntoutusyksiköitä ja vastaanottokoteja. Sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla on usein takanaan traumatisoivia kokemuksia ja useita sijoituksia kodin ulkopuolelle, tämän vuoksi sijaishuollon henkilökunnalta vaaditaan laaja-alaista ammattitaitoa ja kokemusta sekä kykyä työskennellä haastavissakin tilanteissa. (THL 2018b.) Lapsi tai nuori voidaan sijoittaa myös ammatilliseen perhekotiin. Ammatilliset perhekodit ovat perhehoidon ja laitoksen väliin sijoittuva sijaishuoltomuoto. Ammatilliset perhekodit toimivat aluehallintoviranomaisten valvonnassa joko perhekotiluvalla tai laitosluvalla. (THL 2018c.)

Vuonna 2017 tehtiin Terveiden ja Hyvinvoinninlaitoksen teettämän raportin mukaan lastensuojeluilmoitus 76116 lapsesta. Lasta kohden tehtiin 1,8 ilmoitusta, mikä tarkoittaa, että lastensuojeluilmoituksia tuli vuonna 2017 yhteensä 139 368 kappaletta. Ilmoitusten määrä edelliseen vuoteen verrattuna kasvoi jopa 15 prosenttia. Kiireellisten sijoitusten määrä on noussut,

mutta kiireellinen sijoitus ei aina johda huostaanottoon, vaan perhettä pyritään tukemaan usein myös avohuollon tukitoimin kiireellisen sijoituksen päätyttyä. (THL 2018d) Kiireellinen sijoitus on aina vakava puutuminen ihmisen ja perheen yksityiselämään, sen vuoksi olisikin tärkeää arvioida, voisiko perheen kotona tehtävä arviointityö lastensuojelun tarpeesta olla vaihtoehto kodin ulkopuoliselle kiireelliselle sijoitukselle. (Hämäläinen ja Isomäki 2016, 87.)

Lastensuojelun asiakkaina olevien lasten kasvuolot ja elinolosuhteet ovat usein muuttuvia, haastavia ja kuormittavia. Huostaanotto kohdentuu erityisesti murrosikäisiin lapsiin, kun taas lastensuojelun asiakkaaksi tullaan useimmiten alle kolmevuotiaana. (Heino 2013, 93–94.) Lapset sijoitetaan nykyään aiempaa vanhempina, tämä merkitsee myös sitä, että lapset ovat eläneet epävakaisissa olosuhteissa entistä kauemmin ja heidän ongelmansa ovat monimuotoisempia ja vaikeampia, myös neurologisia, psyykkisiä ja somaattisia sairauksia esiintyy enemmän (Sinkkonen 2015, 148). Lastensuojelun asiakas lasten perherakenteet, asuinympäristö ja arjen kasvuympäristö kuten koulu tai päivähoito ovat usein muuttuneet. Lastensuojelun asiakasperheissä on tutkimusten mukaan muuta väestöä enemmän päihteiden käyttöä, köyhyyttä ja työttömyyttä. (Heino 2013, 95.)

Lapsen psyykkisen ja fyysisen kunnan ja tuen tarpeen arviointi on tehtävä ennen sijoittamista, sillä tämä tieto on välttämätön sijoituksen onnistumiselle. Vähintään puolella sijoitettavista lapsista ja nuorista on monimuotoisia mielenterveydellisiä ongelmia. Oireiden kirjo on hyvin laaja, ja oireisiin voi liittyä masentuneisuutta, itsetunto-ongelmia, uhmaa, oppositionalisuutta ja muita käytöshäiriöitä kuten valehtelua, varastelemista, ilkivaltaa, omaisuuden tuhoamista ja karkailua. Yleisiä oireita ovat myös levottomuus, impulsiivisuus ja oppimisvaikeudet. On tärkeää huomioida, että lapsen oireet ovat seurausta sopeutumisyryksistä kasvuympäristöön. Monien sijoitettujen lasten ja nuorten kanssa työskennelleiden ammattilaisten mielestä lasten oireilu on muuttunut haastavammaksi ja varsinkin raju aggressiivisuus on lisääntynyt. Yleisin sijoituksen keskeytymisen syy onkin lapsen tai nuoren arvaamattomuus ja rajut raivokohtaukset. (Sinkkonen 2015, 150–151.)

Sijoituksesta muodostuu erityinen osa lapsen elämää. Siirtymävaiheissa kodin ja sijaishuollon välillä on turvattava lapsen hyvinvointi ja arki. On myös varmistettava, että lapsella säilyy tunnetasoinen kokemus siitä, että hän on turvassa ja että hänestä ja hänen perheestään pidetään huolta. Lapsen kokemukset sijoituksesta saattavat vaihdella helpotuksesta ja toiveikkuudesta huoleen, kauhuun ja häpeään. Jokaisen sijoitetun lapsen hoito ja tuen tarve on arvioitava yksilöllisesti huomioiden iän, kulttuuritaustan, vammojen ja psyykkisten sairauksien lisäksi oppimiseen ja kommunikaatioon liittyviä kysymyksiä. (Känkänen 2013, 264–267.)

Lastensuojelun lapset ja nuoret tarvitsevat paljon hoivattuna olemisen tunnetta, sillä he ovat usein jääneet riittävää huolenpitoa vaille. Eläinten hoitaminen antaa lapsille ja nuorille mahdollisuuden hoitaa ja tulla itse hoivatuksi. Jos hoitaminen ja huolenpito ovat lapselle ja nuorelle merkityksellisiä, saattavat hänen empatian tunteensa olla täysin kadoksissa. Näissä tapauksissa huolenpitoa ja sen merkitystä sekä empatian tuntemista pitää opetella. Hoitaessa eläintä lapsi ja nuori kokee itsensä tärkeäksi ja saa kokemusta vastuusta. Talliympäristössä lapsen ja nuoren toimintakyky ja oma-aloitteisuus saavat jatkuvaa harjoitusta, lisäksi motorinen oppiminen lisää

itsetuntemusta ja sitä kautta itseluottamusta. Jo pienetkin lapset tuntevat paineita koulumenestyksestä ja kantavat huolta aikuisten asioista. Hevosten kanssa toimiminen ja ratsastus rauhoittavat mieltä ja mahdollistavat arjen huolista irtautumisen antaen tilaa hyvälle ololle ja rentoutumiselle. (Palola 2011, 380–381, 385–386.)

Opinnäytetyönä kehittämämme eläinavusteisen työskentelyn ohjaajan opas on suunnattu lastensuojelun sijaishuollossa lasten ja nuorten kanssa työskenteleville ohjaajille. Opasta kehitimme sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten haasteista ja tarpeista käsin. Oppaaseen on koottu sekä teoretietoa että harjoituksia tukemaan lasten ja nuorten elämää.

4 TUNTEET JA TUNNETAIDOT

Tunteiden tehtävänä on viestittää asioita, ne ovat reaktioita, jotka syntyvät ajattelemalla tai kohtaamalla tiettyjä henkilöitä, asioita tai paikkoja. Tunteilla ja keholla on saumaton yhteistyö, tunteet saavat aikaan muutoksia käyttäytymisessä ja nostavat toimintavalmiuksia kehossa. Tunteilla on monia myönteisiä ja tarpeellisia vaikutuksia elämäämme, esimerkiksi tunteiden vuoksi hakeudumme innostaviin tilanteisiin ja rentouttaviin paikkoihin, ja toisaalta taas osaamme tunteiden vaikutuksesta välttää ympäristön vaaroja. Tunteet ohjaavat myös meitä toimimaan sosiaalisesti ja moraalisesti oikein, kuten huolehtimaan jälkikasvusta ja auttamaan apua tarvitsevia (Kokkonen 2010, 11, 13; Nurmi 2013, 16.)

Jalovaaran (2006, 38) mukaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa korostuu, ettei ihminen tule toimeen ilman tunteita. Sosiaalinen kanssakäyminen ei onnistu pelkällä loogisella päättelyllä, vaan ihmisen pitäisi osata tunnistaa miltä toisesta ihmisestä tuntuu ja kyetä samaistumaan toisen ihmisen asemaan.

4.1 Tunteiden merkitys

Tunteet syntyvät ympäristö ja ihmisen yhteisvaikutuksesta. Ihminen kokee koko ajan erilaisia tunteita ja aistimuksia. Tunteet ovat mukana kaikessa tekemisessä, ne antavat usein motivaation ihmisten toimintaan ja auttavat päämäärään pääsemisessä. Jotkut tunteet kestävät vain hetken ja toiset puolestaan ovat pysyvämpiä. Pitkäkestoista tunnetilaa kutsutaan mielialaksi. Tunteilla on tapana tarttua herkästi ihmisestä toiseen. Tunteet koetaan yksilöllisesti, ihmisen temperamentti ja aiemman kokemukset vaikuttavat kykyyn havainnoida ja arvioida tilanteita. Tunteita ei voidakaan tunnistaa, nimetä ja erotella yksiselitteisesti. (Myllyviita 2016, 19; Opetushallitus 2013.) Ihmisille on ominaista aistia herkästi tunneperäisiä viestejä. Tunteiden vaikutus ajatteluun on suurempi kuin ajattelun vaikutus tunteisiin, vahvan tunnetilan vallitessa onkin vaikeaa ajatella selkeästi, oppia uutta tai muistaa asioita. (Meskanen 2018, 127–128.)

Ulkoisista aistihavainnosta saatu tieto välittyy aivoissa sensorisen aivokuoren ja talamuksen kautta manteliumakkeelle, joka vastaanottaa, arvioi ja tulkitsee tunnepitoista tietoa sekä välittää sitä eteenpäin. Sisäisistä tuntemuksista kuten nälästä ja ruumiinlämmöstä siirtyy tietoa manteliumakkeelle hypotalamuksen kautta. Tunnemuistot syntyvät manteliumakkeen ja hippokampuksen tietojen yhdistämisellä. Manteliumakkeelta viestit etenevät käyttäytymistä sääteleviin keskuksiin sekä autonomiseen hermostoon ja hypotalamus-aivolisäke-lisämunuaisjärjestelmään (HPA), joka saa aikaan tunteiden aiheuttamat fysiologiset vasteet, kuten veren kortisolipitoisuuden, sydämen sykkeen ja verenpaineen nousun. (Kokkonen 2010, 74–75.) Manteliumake on erityisen aktiivinen ahdistuneilla henkilöillä (Meskanen 2018, 125). Manteliumakkeen vaurioituminen puolestaan aiheuttaa esimerkiksi vaikeuksia tunnistaa vihaa ja pelkoa ilmaisevia kasvonilmeitä (Kokkonen 2010, 75).

Tunteet voidaan jakaa ensi- ja toissijaisiin tunteisiin. Ensisijaiset tunteet ovat perustunteita, jotka ovat tarkoituksen mukaisia reagoiteja kyseiseen tilanteeseen. Perustunteita ovat ilo, pelko, viha, inho, suru ja hämmästys, niillä on aina joku kohde ja ne tunnetaan tietystä tilanteesta. Toissijaiset tunteet ovat puolestaan eri perustunteiden yhdistelmistä ja ovat kulttuurisesti ja sosiaalisesti opittuja. Toissijaisia tunteita ovat esimerkiksi häpeä, syyllisyys ja rakkaus. Toissijaiset tunteet syntyvät usein tarpeesta hallita ja arvioida ensisijaisia tunteita. (Eerola ja Pirskanen 2018, 10; Myllyviita 2016, 23–24; Opetushallitus 2013.)

4.2 Tunnetaitojen kehittäminen

Tunnetaidoilla tarkoitetaan kykyä havaita, tunnistaa, kokea ja ilmaista tunteitaan sekä havainnoida ja tunnistaa myös muiden tunteita. Tunnetaitoihin liittyy myös oleellisesti se, että tunteiden tunnistamisen ja analysoinnin jälkeen tunteisiin ei jäädä kiinni. Sekä positiivisten että negatiivisten tunteiden kanssa pätee saama sääntö: se mihin kiinnität huomiosi kasvaa. Tunteiden tunnistaminen helpottaa olennaisesti omien reaktioiden hallintaa ja sitä ettei joudu niin helposti tunteiden vietäväksi. Tunnetaitojen kehittämisen avulla myös keskittymiskyky ja kognitiiviset taidot vahvistuvat. (Jalovaara 2006, 95–96; Kokkonen 2010, 54; Meskanen 2018, 255.)

Tunteiden säätely on myös keino hallita omaa tunnekäyttäytymistään, ja se tarkoittaa kykyä vaikuttaa siihen, mitä tunnemme ja miten pitkään ja voimakkaana tunne jatkuu. Voimme esimerkiksi vältellä tilanteita, joissa koemme epämiellyttäviä tunteita. Tilanteissa voi muodostaa myös uusia toimintatapoja, jotka auttavat vähentämään tunteiden kehollisia reaktioita. Sen sijaan tunteen tukahduttaminen puolestaan ylläpitää kehon reaktioita. Tunteiden tukahduttaminen hankaloittaa myös ihmissuhteita, sillä ihmisen tunteita on vaikea lukea, jos hän pyrkii tukahduttamaan ne. Tunteiden säätelyn vaikeudet johtuvat yleensä tunteiden yli- tai alisäätelystä. (Kokkonen 2010, 19, 25; Myllyviita 2016, 24–26.)

Kyky säädellä tunteita on lähtökohtaisesti kytköksissä aivojen toimintaan, mutta varhaisella vuorovaikutuksella lapsen ja vanhemman välillä on vaikutusta lapsen tunnetaitojen kehittymiseen. Myös odottavan äidin päihteiden käyttö ja tupakointi sekä stressi ja ahdistuneisuus voivat vaikuttaa kohdussa olevan vauvan keskushermoston kehittymiseen ja siten myös tunteiden säätelyyn (Kokkonen 2010, 79.) Vaikka varhaiset kokemukset ohjaavat ihmisiä tietynlaiseen tunteiden käsittelyyn, tunnetaitoja voi opetella läpi elämän. Nykyisten tutkimusten mukaan ihmisillä voi olla perinteisen akateemisen älykkyyden lisäksi tunneälyä, joka kertoo esimerkiksi, miten hyvin havainnoimme ja ymmärrämme tunnetiloja, ja miten kykenemme asettumaan toisen ihmisen asemaan. (Pitkänen 2008, 92–93.)

TAULUKKO 1. Lapsen tunnetaitojen kehittyminen (Kidsmatter s.a.)

Tunnetaito	Vähäiset tunnetaidot	Kehittyneemmät tunnetaidot	Kehittyneet tunnetaidot
Omien tunteiden tunnistaminen	<ul style="list-style-type: none"> • Yksi tunne kerrallaan. • Käyttäytyminen tunteen mukaisesti. • Siirtyminen tunteesta toiseen tunteeseen nopeasti 	<ul style="list-style-type: none"> • Alkaa ymmärtää, että hänellä voi olla useampi samankaltainen tunne yhtä aikaa esimerkiksi hän voi olla iloinen ja innoissaan samanaikaisesti. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ymmärtää, että hänellä voi olla päinvastaisia tunteita samanaikaisesti, esimerkiksi kouluvuoden päätyttyä voi olla iloinen ja surullinen
Toisten tunteiden tunnistaminen	<ul style="list-style-type: none"> • Tunnistaa toisista vain fyysisesti näkyvät tunteet esimerkiksi kyyneleet merkitsevät surua. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ymmärtää tilanteen vaikutuksen toisen tunteisiin esimerkiksi toinen lapsi voi olla surullinen, jos hänen lelunsa on rikkoutunut. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ymmärtää monimutkaisempia yhteyksiä tunteiden, tilanteiden ja ihmisten välillä, esimerkiksi toinen lapsi voi olla surullinen, jos hänen äskettäin kuolleelta isovanhemmalta saatu lelu on rikkoutunut.
Tunteiden säätely	<ul style="list-style-type: none"> • Yksikertaisia keinoja selvittää tunnekuohuista aikuisten avulla, esimerkiksi aloittaa uusi toiminta, kun kokee turhautumista. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pystyy yhä enemmän vaikuttamaan omaan käyttäytymiseen, esimerkiksi kysymään ja odottamaan apua hankalassa tilanteessa 	<ul style="list-style-type: none"> • Pystyy yhä enemmän säätämään tunteitaan, tiedostamalla omat päämäärät ja motiivit, esimerkiksi ettei kannata olla vihainen asian takia, jolle ei itse mahda mitään.

Taulukossa 1 on kuvattu lapsen tunnetaitojen kehittymistä. Jokaisella lapsella tunnetaitojen kehittyminen on yksilöllinen prosessi. Aikuisten tehtävänä on auttaa lapsia tunnistamaan erilaisia tunteita. Toiset tunteet ovat helposti tunnistettavissa, mutta toisten tunnistamiseen tarvitaan enemmän lasten kuuntelemista sekä kehon kielen ja käyttäytymisen tarkkailua. Lisäksi aikuisten tehtävänä on kertoa lapsille tunteista ja niiden merkityksestä, auttaen lasta tunnistamaan omien tunteiden lisäksi myös muiden tunteita. Aikuisten täytyy asettaa selkeät rajat, miten tunteita tuodaan

esille. On tärkeää, että lapset oppivat kaikkien tunteiden olevan sallittuja, mutta niitä ei voida ilmaista aggressiivisesti tai vaarantamalla omaa tai muiden turvallisuutta. Aikuiset toimivat lapsille roolimalleina. Aikuisen hermostuessa on hyvä keskustella tilanteesta jälkikäteen ja pyytää anteeksi maltin menettämistä. Näin lapset oppivat, ettei tunteiden hallinnassa tarvitse pyrkiä täydellisyyteen. (Kidsmatter s.a.)

Lapset oppivat tunnetaitoja niin hyvässä kuin pahassakin kokemalla, elämällä ja sisäistämällä mallia aikuisilta ja ikätovereilta. Lasta tukevien tunnetaitojen opettaminen on erityisten taitojen omakohtaista kokemista ohjatussa tilanteessa, kokemuksellisuus ja toisto ovat tärkeitä taitojen juurruttamiseksi. Kun lapsi tai nuori kykenee tunnistamaan, käsittelemään, kuvaamaan ja ilmaisemaan omia tunteitaan, ei hänellä ole enää tarvetta lyödä, vetäytyä, huutaa tai käyttäytyä muulla aikuiselle haastavalta näyttävällä tavalla. Sosiaalisissa tilanteissa toimiminen sekä toisten ja itsensä huomioiminen helpottuvat, kun lapsi ja nuori ymmärtää omia ja toisten tunteita, ja pystyy ilmaisemaan tunnekokemuksiaan toisille. (Jääskinen ja Pelliccioni 2017, 5.)

Tunnetaitojen opetteluun on käytössä monenlaisia keinoja ja menetelmiä, toiminnallisten menetelmien etuna on se, etteivät ne ole henkisesti kovin vaativia. Esimerkiksi tilanteesta poistuminen on yksinkertainen keino vaikuttaa omiin tunteisiinsa. Myös musiikin kuuntelu, liikunta ja kirjoittaminen ovat monipuolisia tunteiden säätelykeinoja. Eläinavusteisilla työskentelymuodoilla pyritään myös helpottamaan tunne-elämän vaikeuksia toiminnallisilla keinoilla. (Kokkonen 2010, 57–69.) Kaikille puhuminen ei ole luontevin keino käsitellä tunteitaan. (Suomi ym. 2016, 136.) Eläinavusteisen työskentelyn avulla voidaan kehittää vuorovaikutus- ja tunnetaitoja, kuten empatiaa, pettymyksen sietoa, erilaisuuden ja kielteisten tunteiden käsittelemistä, oman käytöksen hallintaa, itsetuntemusta sekä katsekontaktia (Koirat kasvatus- ja kuntoutustyössä ry s.a).

Lastensuojelun asiakas lasten ja nuorten taustalla on usein pysyviä jälkiä jättäneitä kokemuksia ja turvattomuutta. Lapsi ei välttämättä ole pystynyt toteuttamaan lapsuuden kehitysvaiheita kasvaakseen tasapainoiseksi ja tunne- ja oppimiskyvyiltään normaaliksi. Vaikeissa olosuhteissa eläneet lapset ja nuoret ovat saattaneet kieltää itseltään tunteet. Luottamus aikuisiin ja omaan kykyihin saattaa olla vähäistä, eikä kasvuympäristö välttämättä ole tarjonnut mallia ja tukea tunteiden käsittelyyn. Lapset ja nuoret oireilevat hyvin monilla tavoin, on tavallista, että heidän on vaikea tunnistaa ja ymmärtää tunteitaan, jolloin myös tunteiden ilmaisun kontrolli on heikkoa. Esimerkiksi hevosen kanssa toimiessa voidaan oppia ymmärtämään, miten erilaiset tunnetilat syntyvät ja miten ne muuttuvat eri tilanteissa. Hevonen ilmaisee tunteita tavoilla, jotka ihminen pystyy havainnoimaan. Aluksi voi olla turvallisempi havainnoida tunteita itsensä ulkopuolella, ja myöhemmin voi opetella tunnistamaan niitä itsessään. Esimerkiksi pelon tunnistaminen turvallisissa puitteissa, auttaa lasta ja nuorta hyväksymään sen osana omaa tunneskaalaa. Myös aggressiivisten tunteiden hyväksyminen ja niiden käsitteleminen, auttaa tunteen herättämisen mahdollisesti ei-toivotun käyttäytymismallin hillinnässä. (Palola 2011, 376–380; Suomi ym. 2016, 136.)

Varsinkin jos ihmisellä on puutteita varhaisessa vuorovaikutuksessa ja oman aloitteellisuuden kehityksessä, voi ohjattu toiminta hevosten kanssa opettaa turvallista tunteiden käsittelyä (Pitkänen

2008, 93). Eläinten kanssa toimiessa lapsi tai nuori voi tukeutua myös hiljaisuuteen, jos puhuminen tuntuu liian haastavalta. Yhteistyö ja vuorovaikutus hevosen kanssa vaikuttaa kykyyn tuntea, tunnistaa ja ilmaista omia tunteita sekä myös ymmärtää toisten tunteita, opettaa ratkaisemaan haastavia vuorovaikutustilanteita rakentavasti ja käyttäytymään empaattisemmin. Eläin voi siis auttaa ihmisiä ilmaisemaan omia tunteitaan rakentavammin myös toisille ihmisille. Eläinten avulla yhteys todellisiin tunteisiin on helpompi löytää, jolloin vuorovaikutus toisten ihmisten kanssa muuttuu helpommaksi ja antoisammaksi. (Pitkänen 2008, 13, 92–93; Tirkkonen 2018, 73, 80.)

Lastensuojelun sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten puutteelliset tunnetaidot näkyvät ulospäin usein haasteellisena käytöksenä. Taustalla lapsilla ja nuorilla saattaa olla ongelmia kiintymyssuhteissa sekä erilaisia traumoja. Eläinavusteisen työskentelyn avulla voidaan tukea lasten ja nuorten tunnetaitoja monipuolisesti. Eläinavusteisen työskentelyn ohjaajan oppaassa huomioimme tunnetaitojen kehittämisen teoreettisessa viitekehyksessä ja harjoituksissa.

5 ELÄINAVUSTEISEN TYÖSKENTELYN OPPAAN KEHITTÄMINEN

Opinnäytetyömme oli käytännönläheinen ja työelämälähtöinen toiminnallinen kehittämistyö, joka sisälsi myös tutkimuksellisia elementtejä. Toiminnallinen opinnäytetyö tavoittelee ammatillisessa kentässä käytännön toiminnan ohjeistamista, opastamista, toiminnan järjeistämistä tai järjestämistä. Työssä kokemuksen ja toiminnan kautta tuleva tieto on erityisen tärkeää. Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus sekä sen raportointi, ja työn lopputuloksena syntyy kehitystyön kohteena ollut tuotos sekä raportti, jossa kuvataan opinnäytetyönprosessia. Tuotos ja raportti muodostavat yhdessä toiminnallisen opinnäytetyön. (Vilka ja Airaksinen 2003, 7, 9, 10; Salonen 2013, 18.)

Työelämästä saatu opinnäytetyön aihe mahdollistaa taitojen ja tietojen peilaamisen senhetkiseen työelämään ja sen tarpeisiin. Toimeksiannon avulla on mahdollista päästä ratkaisemaan työelämälähtöistä ja käytännönläheistä ongelmaa. Opinnäytetyön tekeminen lisää vastuuntuntoa työn etenemisestä sekä opettaa projektinhallintaa. Opinnäytetyöprosessimme on myös mahdollista suunnata ammatillista kasvua, urasuunnitelmia ja työllistymistä. (Vilka ja Airaksinen 2003, 17, 23.)

5.1 Kehittämistyön eteneminen ja havainnointi

Kuviossa 1. on kuvattu kehittämistyön etenemistä lineaarisesti. Kehittämistyö alkaa aloitusvaiheessa, jossa tunnistetaan ja määritetään kehittämistarve. Aloitusvaihe linjaa työn suunnan. Suunnitteluvaiheessa määritetään kirjalliseen työsuunnitelmaan kehittämistyön tavoitteet, vaiheet, tiedonhankkimismenetelmät ja ympäristöt. Suunnitelmaan saattaa olla vaikea ennustaa, miten varsinainen prosessi käytännössä etenee ja suunnitelmaan saattaakin tulla työn edetessä muutoksia. (Salonen 2013, 17.)

KUVIO 1. Kehittämistyön eteneminen (mukaillen Salonen 2013, 15–20)

Suunnitelman hyväksymisen jälkeen seuraa varsinaiseen toimintaympäristöön siirtyminen. Toteutusvaihe voidaan jakaa esi-, työstö-, tarkistus- ja viimeistelyvaiheeseen, jotka seuraavat toisiaan syklisesti. Esivaiheessa organisoidaan yhdessä tulevaa työskentelyä eri toimijoiden kanssa. Työstövaihe on yleensä kaikkein pisin ja vaativin, mutta siinä voidaan katsoa tapahtuvan eniten ammatillista oppimista. Tässä vaiheessa saatu ohjaus ja vertaistuki vaikuttavat oleellisesti kehitystyön lopputulokseen. Tarkistusvaiheessa toimijat tarkastelevat yhdessä tuotosta ja palauttavat sen takaisin työstövaiheeseen tai siirtävät suoraan viimeistelyvaiheeseen.

Viimeistelyvaiheeseen on tärkeää varata riittävästi aikaa, sillä kehittämistyössä on viimeisteltävänä varsinaisen tuotoksen lisäksi raportti. Kehittämistyön tuloksena syntyy yleensä, joku konkreettinen asia kuten toimintapäivä, kansio, opas tai esite. Tuotos julkaistaan ja esitetään suunnitelman mukaisesti. (Salonen 2013, 17–19.) Valmis tuotos päättää kehittämistyön, mutta varsinaista tuotosta voidaan jatkossa kehittää uudelleen käytännöstä saatujen tarpeiden mukaisesti.

Kehittämistyössä käytetään pääasiassa samoja tiedonhankkimismenetelmiä kuin tutkimustyössä, mutta niiden käyttö on joustavampaa. Havainnointia käytetään pääasiassa silloin, jos kyselyllä tai haastattelulla ei saada tutkittavasta ilmiöstä luotettavaa tietoa. Tällaisia tilanteita voivat olla esimerkiksi, jos tutkimuksen kohteena ovat nuoret lapset tai jos tutkijalla ja tutkittavalla ei ole yhteistä kieltä. Myös tilanteissa, joissa ilmiöstä ei ole tietoa tai tieto on vähäistä, voi havainnoinnin käyttö olla perusteltua. Keskusteltavia teemoja ei voida rajata, koska aihetta ei tunneta tarkasti. Havainnoinnin käyttökelpoisuus riippuu tutkimuksen kohteesta, kaikista ilmiöistä ei saada havainnoinnilla mitään irti. (Kananen 2015, 135–136, 142; Salonen 2013, 23.)

Havainnointimenetelmiä voidaan jaotella systemaattiseen ja osallistuvaan havainnointiin, sen mukaan miten järjestelmällistä havainnointi on tai sen mukaan, osallistuuko havainnoija itse tutkittavaan tilanteeseen. Havainnointi voi olla ennalta jäseneltyä ja hyvin systemaattista, tai täysin vapaata ja tilanteeseen mukautuvaa. Havainnoija voi taas olla täysin ryhmän ulkopuolinen, tai toisessa ääripäässä tarkkailtavan ryhmän tasavertainen jäsen. Käytännössä havainnointi tilanteet ovat yleensä näiden ääripäiden välimuotoja. Systemaattinen havainnointi tehdään yleensä tarkasti rajatussa tilassa, ja havainnoijat saavat tehtävään koulutuksen. Havainnot pyritään tekemään ja tallentamaan systemaattisesti, erilaisia apuvälineitä kuten havainnointilomakkeita käyttäen. Osallistuvalla havainnoimisella on tyypillistä, että tutkija osallistuu tutkittavan ryhmän toimintaan, osallistumisaste voi vaihdella täydellisestä osallistumisesta pelkkien havaintojen tekemiseen. Havaintoja tehdessä on oleellista osata erottaa havainnot ja omat tulkinnat havainnoista. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2016, 212–217.)

Aineistonkeruu- ja analyysivaihe eivät yleensä etene lineaarisesti, vaan aineiston analyysivaiheessa selviää, tarvitaanko aiheesta lisää ja millaista tietoa. Havainnoitavia asioita voidaan etukäteen suunnitella ja sopia mihin seikkoihin ilmiössä kiinnitetään huomiota. Syklisyys ja jatkuva reflektointi kuuluvat laadullisen tutkimukseen, välillä voidaan joutua palaamaan tutkimuksessa edelliseen vaiheeseen. Jotta havainnointia voidaan käyttää tieteellisessä tutkimuksessa, on kerätty aineisto aina dokumentoitava. Aineisto voidaan kirjata narratiivisesti, eli siten että havainnoija kirjoittaa ylös kaiken mahdollisen tapahtumasta. Koska havainnoijat ovat yksilöitä, voivat he kiinnittää tapahtumassa huomiota eri seikkoihin. Tapahtuma voidaan myös nauhoittaa, jolloin siihen voidaan palata myöhemmin. Aineisto voidaan kerätä myös strukturoitua kirjaamista tai arvioivaa havainnointia, jolloin on etukäteen sovittu, mitä asioita seurataan ja mitä kirjoitetaan ylös. Usein käytössä on valmis lomake, johon havainnot kirjataan. (Kananen 2015, 138–139.)

Havainnoinnissa yleisimmin käytetty työkalu on havainnointipäiväkirja. Jos aihe on ennalta tunnettu, voidaan rakentaa valmis pohja, johon havainnot kirjataan. Jos taas aihetta ei tunneta etukäteen

tarpeeksi, joudutaan kirjaamaan ylös enemmän. Havaintoja tehdessä ja raportoitaessa, on aina vaarana valikoivuus ja havainnoijan omien asenteiden ja oletusten vaikutus. Havainnointipäiväkirjan rakenne ja aineiston käsittely on hyvä suunnitella etukäteen, mikä helpottaa sekä työskentelyä että tulosten käsittelyä. Päiväkirjan kirjataan taustatiedot kuten aika, paikka ja toimintaan osallistuvat henkilöt sekä mahdollisimman tarkka kuvaus tapahtumasta. Päiväkirjaa kirjoittaessa havainnoija tekee jo analyysiä aineistosta, jolloin hänen käsitys ja ymmärtämys ilmiöstä syventyvät. Tämä helpottaa myös suuntaamaan havainnointia seuraavilla kerroilla haluttuun suuntaan. (Kananen 2015, 140–141.)

5.2 Opinnäytetyön ideointi ja suunnittelu

Olemme molemmat olleet jo opintojen alusta asti kiinnostuneita eläinavusteisten työmenetelmien käytöstä sosiaalialalla, joten aiheen valinta opinnäytetyöksi oli aika selkeä. Kävimme ensimmäisen lukukauden jälkeen kesällä 2016 Green Care -kurssin, joka lisäsi ja syvensi mielenkiintoamme aiheeseen. Erityisen mieleenpainuvana koimme kurssiin sisältyvän opintomatkan, jonka toteutimme Maaningalla sijaitsevaan Green Care -palveluja tuottavaan yritykseen. Osallistuimme myös syksyllä 2016 Itä-Suomen yliopiston käynnistämän Tukikoira-hankkeen infotilaisuuteen, jossa FT dosentti Mika Venojärvi kertoi koiran merkityksestä ihmisten liikkumiseen ja terveyteen. Jo tuolloin saimme ajatuksia tulevaan opinnäytetyöhömmme, vaikka itse opinnäytetyöprosessi ei ollut vielä alkanutkaan.

Opinnäytetyöprosessi käynnistyi varsinaisesti huhtikuussa 2017. Opinnäytetyön aihe muodostui oman mielenkiinnon ja toimeksiantajan tarpeiden pohjalta nopeasti. Opinnäytetyön kehityksen kohteeksi sovittiin eläinavusteisen työskentelyn toimintaohje, jonka pohjalta Taitokotien eläinavusteista toimintaa on mahdollista toteuttaa yhä tavoitteellisemmin ja tasalaatuisemmin. Toimintaohje soveltuu myös uusien työntekijöiden perehdyttämiseen.

Toimintaohjetta suunniteltiin yhteisissä keskusteluissa toimeksiantajan edustajan kanssa syksyllä 2017. Keskusteluissa selvitimme, millaisia toiveita toimeksiantajalla toimintaohjeen suhteen on. Sovimme, että kirjoitamme toimintaohjeen eläinavusteisen työmenetelmän käytöstä Taitokodeilla ohjaajille tarkoitetun oppaan muotoon. Oppaan tarkoituksena on sekä ohjeistaa että lisätä ymmärrystä eläinavusteisten työmenetelmien käytöstä. Mietimme toimeksiantajan kanssa myös teoreettista viitekehystä opinnäytetyöhömmme. Eläinavusteisen työskentelyn ja lastensuojelun sijaishuollon lisäksi teoreettista pohjaa työllemme muodostaa tunnetaitojen kehittäminen. Tunnetaitojen mukaan ottamiseen päädyimme pohtimalla lastensuojelun sijaishuollon lasten ja nuorten keskeisempiä haasteita, joita esimerkiksi kiintymyssuhdehäiriöt ja traumat aiheuttavat. Totesimme, että useat haasteet näkyvät ongelmallisena käytöksenä, jossa usein taustalla on vaikuttamassa myös puutteelliset tunnetaidot.

Ennen varsinaista opinnäytetyön toteutusta keräsimme teoretietoa aiheesta. Mitä eläinavusteisesta työskentelystä varsinkin lasten ja nuorten parissa jo tiedetään? Opinnoissamme keväällä 2018 olleen tiedonhaku opintojakson avulla, löysimme myös kansainvälisiä artikkeleita eläinavusteisesta työskentelystä. Teoretietoa opinnäytetyömme pohjaksi löytyi hyvin, mutta alkuperäisteoksia

aiheesta oli haastava saada. Teorettinen viitekehys on ohjannut kehittämisprosessimme suuntaa ja toisaalta taas käytännön toiminta on ohjannut teoreettisen tiedon hankintaa.

5.3 Opinnäytetyön toteutus

Lisätäksemme omaa ymmärrystämme eläinavusteisesta toiminnasta lastensuojeluyksikössä, osallistuimme Taitokodeilla järjestettäviin eläinavusteisiin toimintakertoihin, joiden perusteella havainnoimme käytännössä mihin tarpeeseen ohjaajan opasta kehitimme. Olimme seuraamassa kevään aikana kolmea toimintakertaa tallilla. Toimintaan osallistuvat lapset ja nuoret sekä ohjaajat vaihtelivat eri kerroilla, joten suunnittelemamme jatkuvuus kertojen välillä ei toteutunut. Toisaalta eri ohjaajien toteuttama työskentely auttoi meitä huomioimaan, mitä tekijöitä tallityöskentelyssä tulisi huomioida. Lisäksi useiden lasten ja nuorten osallistuminen toimintaan mahdollisti talliympäristön eritasoisen hyödyntämisen havainnoinnin. Toimintakertojen havainnointi jatkui vielä syksyllä kahdella kerralla, joissa ohjattavana oli vain yksi nuori. Tämä mahdollisti keskittymisen ohjaajan, nuoren ja hevosen väliseen vuorovaikutukseen sekä toiminnan sanoittamisen saman aikaisesti.

Jo ensimmäisellä toimintakerralla huomasimme, että ulkopuolisena havainnoijana oleminen ei ole luontevaa lasten ja nuorten kanssa talliympäristössä. Tilanteesta tuli paljon luontevampi, kun osallistuimme itse ohjaajien apuna toimintaan samalla havainnoita tehdessä. Olimme suunnitelleet ennen toimintakertoja havainnointilomakkeen, jota pyrimme ensimmäisellä toimintakerralla täyttämään. Huomasimme kuitenkin, että käytännössä paras keino oli havainnoida toimintaa ja kirjoittaa asiat päiväkirjaan toiminnan jälkeen. Havainnointilomakkeeseen kirjoitetut asiat kuitenkin ohjasivat havainnointiamme oikeaan suuntaan.

Toimintakertojen jälkeen kysyimme palautetta toimintaan osallistuneiden lapsilta ja nuorilta, lisäksi palautetta havainnoitiin toiminnan aikana. Palaute oli aina itse toimintaa kohtaan positiivista, lapset ja nuoret kokivat toiminnan mukavaksi ja kertoivat lähtevänsä hyvillä mielin uudestaan. Negatiiviset palautteet koskivat lähinnä sääolosuhteita ja olosuhteisiin sopimatonta vaatetusta. Joissain tilanteissa osallistujien välillä oli ristiriitoja, joista tiedettiin jo etukäteen ja osa havainnoitiin toiminnan aikana. Palautteen avulla keräsimme oppaaseen työskentelyssä huomioitavia asioita ja esimerkiksi ristiriitojen ratkaiseminen voi olla tavoitteena työskentelyssä.

Työskentelystä keskusteltiin ohjaajien kanssa ennen ja jälkeen toimintakertoja. Ennen toimintakertoja pohdimme yhdessä tavoitteita ja toimintakerran suunnitelmaa. Toimintakertojen jälkeen puolestaan keskustelimme, miten toiminta onnistui suunnitelmaan nähden ja millaisia havainnoita olimme tehneet. Läpi opinnäytetyöprosessin keskustelimme myös muiden kuin toimintatuokioihin osallistuvien ohjaajien kanssa, heiltä saimme uusia näkökulmia ja toisaalta jo kehittämisvaiheessa lisäsimme ymmärrystä eläinavusteista työskentelyä kohtaan.

Aloitimme ohjaajan oppaan kirjoittamisen keväällä toteutuneiden toimintakertojen jälkeen. Teorettinen tieto valikoitui käytännön havaintojen perusteella. Opasta kirjoittaessa hankimme

teoreettisen tiedon lisäksi myös tietoa käytännön harjoituksiin. Pyrkimyksenämme oli yhdistää teoratieto käytännön harjoituksiin. Oppaan teoriaosuus muodostui eläinavusteisen työskentelyn kuvaamisesta ja käsitteiden määrittelemisestä. Lisäksi oppaassa perehdytään lyhyesti työskentelyssä käytettäviin eläimiin ja niiden hyvinvointiin sekä työskentelyn laatuun ja turvallisuuteen. Käytännön osuus oppaassa sisältää koira-, kissa- ja hevosavusteisen työskentelyn tavoitteita ja käytännön harjoituksia. Kokosimme oppaaseen myös tietoa, mitä koulutuksia eläinavusteiseen työskentelyyn on tarjolla.

Lähetimme ensimmäisen version oppaasta luettavaksi toimeksiantajan edustajalle ja opinnäytetyöprosessiamme ohjaavalle opettajalle. Toimeksiantajan toiveesta lisäsimme oppaaseen myös kissojen ja koirien kanssa tehtäviä harjoituksia sekä jätimme oppaasta koulutustarjonnan pois. Lisäsimme oppaaseen Lisätietoa aiheesta -luvun, johon kokosimme kirjavinkkejä ja verkkosivulinkkejä, joita voi hyödyntää lisätiedon hankkimisessa. Ohjaavalta opettajalta saimme oppaan ulkonäköön ja sisältöön liittyviä huomioita, joiden pohjalta muokkasimme vielä tuotosta. Opas sisältää myös valokuvia. Kuvauksessa käytimme tuttua valokuvaajaa. Päätimme käyttää kuvauksissa pääasiassa omia lapsiamme, koska näin välttyimme sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten kuvauslupien hankkimiselta.

Samanaikaisesti oppaan kirjoittamisen kanssa toinen meistä toteutti eläinavusteista työskentelyä eri ikäisille asiakkaille osana omaa ansiotyötään Taitokodeilla. Työskentelyn aikana havainnoitiin toimintaa ja siihen vaikuttavia tekijöitä opasta varten. Koska eläinavusteinen työskentely kehittyy Taitokodeilla koko ajan, sovimme että toimeksiantajalle laaditaan sähköinen versio, jota on helppo päivittää ja joka on helposti saatavilla. Lopullinen versio oppaasta siirrettiin Taitokotien dokumenttipohjaan, jolloin se oli yhteneväinen muiden Taitokotien ohjeiden kanssa.

5.4 Tuotoksen arviointi

Opas lähetettiin syyskuussa 2018 kuudelle toimeksiantajan edustajalle arvioitavaksi. Koska opas on kehitetty yksityiselle yritykselle, ei opasta voitu luetuttaa yrityksen ulkopuolisilla henkilöillä. Palautetta oppaasta oli hidasta saada, kun palautteen antamisesta muistuteltiin, henkilöt kertoivat, etteivät vielä ole ehtineet kunnolla perehtyä tuotokseen. Osallistuimme syyskuussa 2018 koululla opinnäytetöiden kehittämistyöpajaan, jossa saimme opettajalta palautetta, että opas tarvitsee tiivistystä, koska oppaassa tieto pitää olla tiiviissä ja helposti luettavassa muodossa. Ajattelimme että opas oli tässä vaiheessa liian raskaslukuinen, josta saattoi myös osaltaan johtua se, ettemme saaneet nopeasti palautetta toimeksiantajalta.

Järjestimme puhelinpalaverin opinnäytetyötämme ohjaavan toimeksiantajan edustajan kanssa. Häneltä saimme koko yrityksen linjaa koskevan palautteen. Opas vastasi toimeksiantajan odotuksia eikä tiivistämiselle nähty tarvetta, koska oppaasta toivottiinkin saatavan syventävää tietoa eläinavusteisesta työskentelystä. Selkeyden vuoksi oppaasta jätettiin sellaiset eläinavusteisen intervention käsitteet pois, joita ei Taitokodeilla voida harjoittaa. Erityistä kiitosta saimme koiraavusteisen toiminnan harjoituksista, joita voidaan toteuttaa yksiköiden arjessa.

Viimeinen opinnäytetyöhön liittyvä ohjaus pidettiin marraskuun alussa, jossa saimme palautetta viimeisistä korjauksista ja muutosehdotuksista opinnäytetyön ohjaajaltamme. Korjasimme ohjaajan opasta vielä tuolloin saadun palautteen avulla sekä suomenkielenopettajan antaman palautteen jälkeen. Opinnäytetyöohjauksen jälkeen esittelimme opinnäytetyömme Savonian Hyvinvointi-konfrenssissa marraskuun alussa, jossa oli esillä muidenkin alojen opinnäytetöitä. Oppaan esittäminen toimeksiantajalle sovittiin Taitokotien Kurjenpihan yksikköön. Lähetimme valmiin oppaan kaikkiin Taitokotien yksiköihin luettavaksi ja pyysimme saada palautetta oppaan testaamisesta käytännössä. Saadun palautteen perusteella oppaan teoriaosuus auttoi hahmottamaan eläinavusteisen työskentelyn hyötyjä ja tavoitteellisuutta paremmin. Valmiit harjoitukset puolestaan helpottivat toiminnan suunnittelussa ja antoivat siihen uusia ideoita. Opas auttaa ymmärtämään, mihin asioihin tulee kiinnittää huomiota eläinavusteista työskentelyn suunnittelussa ja toteutuksessa. Lisäksi opas lisäsi ymmärrystä eläimestä ja sitä kautta myös omasta minästä.

6 POHDINTA

Eläimet ovat kuuluneet elämäämme ja harrastuksiimme koko elämämme ajan. Meillä oli aiempaa kokemusta eläinten kanssa toimimisesta sekä niiden positiivisesta vaikutuksesta ihmisten hyvinvointiin. Koska aihe oli meistä mielenkiintoinen, oli siitä helppoa kirjoittaa ja etsiä lisää tietoa. Olimme koko opintojen ajan tehneet paljon ryhmätöitä yhdessä, tästä on ollut hyötyä myös opinnäytetyön tekemisessä, sillä tunsimme jo valmiiksi toistemme työskentelytavat. Vaikka opinnäytetyön tekeminen oli välillä työlästä ja eikä pieniltä erimielisyyksiltäkään voitu välttyä, opimme prosessin aikana hyödyntämään vahvuuksiamme ja yhteistyömme muuttui entistä sujuvammaksi.

Saimme opinnäytetyötä ohjaavalta opettajalta palautetta ja ohjeita opinnäytetyön eri vaiheissa. Hyödynsimme myös opponenteilta saamamme palautteen työsuunnitelman esittämisen yhteydessä. He tarkastelivat suunnitelmaamme ulkopuolisin silmin, ilman omaa kokemusta ja tietoutta eläinavusteisesta työskentelystä.

6.1 Opinnäytetyön toteutuksen arviointi

Yhteisiä palavereja toimeksiantajan kanssa olisimme ehkä voineet järjestää enemmän. Näin olisimme saaneet enemmän palautetta ja voineet varmistua siitä, että kehitämme opasta toimeksiantajan odotusten suuntaisesti. Nyt pidimme palavereita ainoastaan opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa, ja myöhemmin olimme yhteydessä toimeksiantajaan vain sähköpostin ja puhelimen välityksellä. Opasta kirjoittaessa ja teoreettista pohjaa oppaaseen etsiessä huomasimme, että opas olisi ollut helpompi ja selkeämpi toteuttaa ainoastaan hevosavusteiseen toimintaan, tällöin teoreettinen viitekehys olisi ollut myös helpompi rajata. Koirien ja kissojen mukaan ottaminen oli kuitenkin toimeksiantajan toive, koska koirat ja kissat ovat arkipäivää Taitokotien lastensuojelun sijaishuollon yksiköissä, ja tavoitteellinen toiminta myös niiden kanssa haluttiin nostaa esille.

Vaikka itse opinnäytetyöprosessi aloitettiin omasta mielestämme hyvissä ajoin, aikataulut ja työsuunnittelu muun elämän, opintojen sekä työelämän ohella oli haasteellista. Oppaan oli alun perin tarkoitus olla valmis kesäkuussa 2018, jolloin meillä olisi ollut kesä aikaa kirjoittaa raporttia. Tämä ei kuitenkaan toteutunut, vaan siirsimme oppaan valmistumista elokuuhun 2018, jolloin myös raportin kirjoittamisen aloittaminen venyi alkuperäisistä aikatauluistamme. Jälkikäteen olemme miettineet, että raportin kirjoittaminen olisi kannattanut aloittaa jo samaan aikaan, kun työstimme opasta, näin ollen ei raportin kirjoittamiselle olisi tullut niin kiire. Opimme opinnäytetyöprosessin aikana ajankäytön hallinnan, suunnitelmallisuuden sekä työnjaon merkitystä.

Tutkimustietoa eläinavusteisesta työskentelystä tulee koko ajan lisää. Tiedonhakukurssin avulla laajensimme osaamistamme tiedonhaussa, ja löysimme kansainvälisiä tutkimuksia ja artikkeleita aiheesta. Myös sosiaalisesta mediasta on ollut hyötyä opinnäytetyöprosessissa, muun muassa Green Care Finland ry tiedottaa aktiivisesti uusista tutkimuksista sosiaalisessa mediassa, sen lisäksi verkostoiduimme sosiaalisen median kautta valtameren toiselle puolelle, jossa eläinavusteisuutta on

tutkittu enemmän ja sieltä saimme tietoa uusimmista tutkimuksista ja julkaisuista. Liityimme myös sosiaalisessa mediassa Green Care -tutkijoille tarkoitettuun ryhmään, jossa aiheesta kiinnostuneet henkilöt jakavat tietoaan sekä linkkejä kansainvälisistä tutkimuksista ja mielenkiintoisista artikkeleista.

6.2 Opinnäytetyön eettisyys

Opinnäytetyön eettisyys muodostuu tavasta, jolla opinnäytetyön tekijät ja ohjaajat suhtautuvat työhön ja henkilöihin, jotka ovat mukana opinnäytetyön prosessissa. Eettisyyttä arvioitaessa on huomiota kiinnitettävä aiheen valinnan lisäksi, aineiston hankintaan, analysointi ja säilyttämiseen. Ihmisten kunnioittaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja oikeudenmukaisuuden korostaminen ovat eettisten ratkaisujen perustoja. Eettisiä kysymyksiä on pohdittava työn joka vaiheessa. Eettisyys näkyy myös kriittisenä asenteena vallitsevia käytäntöjä ja tiedonlähteitä kohtaan. Rakentava kriittisyys auttaa hyvien ammattikäytäntöjen kehittämisessä ja niiden jatkuvassa arvioinnissa. Eettisyys näkyy myös sopimusten, sovittujen aikataulujen ja sovitun tutkimusrajan noudattamiseen. Rehellisyyden yleisen periaatteen mukaan opinnäytetyössä käytettävät lähteet on merkittävä asianmukaisesti. (Viklund 2018.)

Opinnäytetyön aiheen valinnassa kohtasivat oma mielenkiinnon kohteemme sekä toimeksiantajan tarve. Eettisyyden varmistamiseksi kerroimme toimintakertoihin osallistuville lapsille ja nuorille, että havainnoimme samalla toimintaa opinnäytetyötämme varten. Osallistuminen eläinavusteiseen toimintaan on aina Taitokodeilla vapaaehtoista. Toisaalta eläinavusteiseen työskentelyyn osallistuminen on yleensä lapsille ja nuorille niin tärkeää, että vaikka he olisivat olleet epävarmoja halustaan osallistua opinnäytetyöprosessiin, eivät he välttämättä olisi tuoneet sitä esille. Lapsilta ja nuorilta kysyttiin palautetta toimintatuokioiden jälkeen. Toinen meistä on työsuhteessa Taitokodeilla, ja tämän johdosta lapset ja nuoret olivat hänelle ennestään tuttuja. Lopullinen raportti ja ohjaajan opas kirjoitettiin siten, ettei yksittäistä lasta tai nuorta pystytä tunnistamaan. Ohjaajan opas jää yksinomaan toimeksiantajan käyttöön, eikä näin ollen ole julkisesti saatavilla. Oppaaseen halusimme myös valokuvia tuomaan visuaalisuutta teokseen. Koska yksityisyys ja salassapitoasiat korostuvat varsinkin lastensuojelun asiakkaiden kanssa työskennellessä, päädyimme ratkaisuun, että käytimme valokuvissa vain omia lapsiamme.

Se, että toinen meistä on työsuhteessa toimeksiantajalla, on asettanut sekä omat haasteensa että hyötynsä opinnäytetyöprosessiin. Olemme miettineet, miten erilaista oppaan tekeminen olisi ollut täysin ulkopuolisesta näkökulmasta, sekä olisiko tilaaja myös suhtautunut tilattuun työhön eri tavalla sekä antanut tarkempaa ohjeistusta. Hyödyksi prosessille olemme nähneet sen, että olemme tienneet etukäteen osallistuvien lasten ja nuorten kasvatukselliset tavoitteet sekä yrityksen arvot ja käytänteet. Toisaalta lasten ja nuorten tunteminen saattoi tuoda myös haasteita irrottautua erillisiin toimintakertoihin arjessa. Työsuhteessa toimeksiantajalla toimiminen saattaa vaikeuttaa oman työn kriittistä arviointia (Rauhala ja Viro-kannas 2011, 240).

Tutkimustyön eettisten ohjeiden mukaan ei riitä, että osallistujien vahingoittamattomuus varmistetaan, vaan sen lisäksi täytyy voida osoittaa, mitä hyötyä osallistujat tutkimuksesta saavat. Lastensuojelutoimien tulisi sisältää tehokkaita menetelmiä lasten ja nuorten tukemiseen sekä ongelmien ratkaisemiseen, tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn. (Kannasoja ja Svenlin 2011, 280–281.) Mielestämme kehittämistyön tuloksena syntynyt opas parantaa eläinavusteisen työmenetelmän toimivuutta ja näin tukee osaltaan lasten ja nuorten kuntoutusprosessia.

Ennen varsinaista opinnäytetyön toteutusta teimme toimeksiantajan kanssa ohjaus- ja hankkeistamissopimuksen. Pyrimme pitämään sovituista aikatauluista kiinni, ja viivästyksistä ilmoitimme toimeksiantajalle. Arvioimme työssä käytettyjen lähteiden luotettavuutta ja merkitsimme lähteet asianmukaisesti työhömmе. Pyrimme käyttämään monipuolisesti kirjallisuutta sekä verkkolähteitä, ja hankimme tietoa myös kansainvälisistä lähteistä. Opinnäytetyömme raportin palautamme plagioinnin tarkastusta varten Turnitin kautta. Se tarkistaa lähdeaineiston käytön ja ilmoittaa luvattomasta lainaamisesta (Viklund 2018).

Kehittämistyön tuotoksena syntynyt ohjaajan opas lähetettiin kommentoitavaksi eläinavusteista työskentelyä Taitokodeilla harjoittaville työntekijöille. Saimme koko yrityksen linjaa koskevat kommentit, joiden perusteella muokkasimme vielä tuotosta. Valmiin oppaan lähetimme kaikkiin Taitokotien yksiköihin käytännön testaamista varten. Yksiköistä saimme joitakin käytännön toteutukseen liittyviä kommentteja. Kuitenkin suunnitelmallisesti toteutettu työn testaaminen käytännössä olisi tuonut opinnäytetyöllemme lisää luotettavuutta.

Opinnäytetyön toteutuksessa pyrimme kiinnittämään huomiota myös eläinten hyvinvointiin ja soveltuvuuteen eläinavusteiseen toimintaan. Keräsimme oppaaseen asioita, mihin ohjaajan olisi hyvä eläimessä kiinnittää huomiota eläinavusteista toimintaa toteutettaessa, jotta vaaratilanteilta vältyttäisiin. Lisäksi tautiriskit on hyvä tiedostaa ja pyrkiä ennaltaehkäisemään. Myös mahdolliset allergiat on huomioitava eläinten kanssa työskenneltäessä.

Mielestämme oli tärkeä nostaa esille myös eläinavusteiseen työskentelyyn liittyvät haasteet. Eläinten ylläpito ei ole halpaa. Kustannuksia syntyy eläinten hyvinvointiin liittyen, etenkin, jos käytössä on hevoset. Yrityksillä on kuitenkin mahdollisuus hakea muun muassa investointitukia yritystoiminnan kehittämiseen, joka auttaa konkreettisesti eläinten pitopaikkojen, esimerkiksi tallien tai maneesin rakentamiskustannuksissa. Eläinavusteisuuteen liitetyt lisäkoulutukset ovat ainakin tällä hetkellä vielä kalliita, muun muassa hevospedagoginen koulutus maksaa noin 2000 euroa ja koira-avusteinen koulutus noin 1500 euroa.

Eläinavusteinen työskentely ei ole automaattisesti ratkaisu kaikkiin lasten ja nuorten ongelmiin. Eläinavusteista työskentelyä suunniteltaessa on tarkasti mietittävä, kenelle se soveltuu ja millaisiin tavoitteisiin pääsemistä sen avulla voidaan edistää. Eläinavusteisella työskentelyllä voidaan kuitenkin monipuolisesti tukea erilaisia kuntoutusprosesseja. Oman haasteensa eläinten käytölle tuo myös eläinten persoonallisuus, työskentelyä suunniteltaessa ei voi olla varma, miten eläin kyseisenä

päivänä käyttäytyy. Tätä voidaan toisaalta käyttää hyödyksi ihmistenkin toimintaa sanoittaessa, kenelläkään ei ole aina hyvä päivä.

Omasta hyvinvoinnista ja työkyvystä huolehtiminen on auttamisaloilla eettinen velvollisuus (Talentia 2017, 47). Omaan jaksamiseen voi vaikuttaa monin eri keinoin niin vapaa-ajalla kuin työssäkin. Mielekkäät työtehtävät tuovat työhön lisää mielekkyyttä. Oman kokemuksemme mukaan eläinavusteinen työskentely kohentaa niin asiakkaan kuin sitä ohjaavankin työntekijän mielialaa ja lisää sitä kautta myös työhyvinvointia.

6.3 Opinnäytetyön merkitys ja jatkotutkimuskohteet

Opinnäytetyössä toteutettavan ohjaajan oppaan avulla lisätään Taitokodit Oy:n henkilökunnan ymmärrystä ja keinoja ohjata tavoitteellista eläinavusteista toimintaa. Oppaan avulla henkilökunnan on mahdollista ohjata eläinavusteista toimintaa lastensuojelun sijaishuollossa asuvien lasten ja nuorten haasteista ja tarpeista lähtien, jolloin toiminnan saatava hyöty lapsille ja nuorille kasvaa. Meillä itsellämme oli mahdollista päästä kehittämään omia taitojamme eläinavusteisessa toiminnassa sekä saada lisää kokemusta lasten ja nuorten kanssa toimimisesta. Tavoitteenamme oli myös pystyä yhdistämään teoreettinen viitekehys käytännön ympäristöön, mielestämme onnistuimme tässä hyvin.

Eläinavusteinen työskentely hakee tällä hetkellä Suomessa vielä muotoaan, toiminta on monimuotoista, mutta yhteisiä käytänteitä ja laatu vaatimuksia ei ole vielä muodostunut. Eläinavusteisuutta on käsityksemme mukaan Suomessa käytössä sosiaalialan yrityksissä, ja sitä käytetään osana kuntien kilpailutuksissa tarjoamalla asiakkaille erityisosaamista ja sillä pyritään saamaan yritykselle näkyvyyttä. Tämä kilpailutus voi osaltaan selittää sen, ettemme löytäneet vastaavanlaisia oppaita, jotka olisivat julkisia ja suunniteltuja juuri jonkin tietyn yrityksen käyttöön. Myös eläinavusteisen työmenetelmän laatu vaihtelee, johtuen siitä, ettei Suomessa ole virallista tahoa, joka valvoisi toimintaa ja asettaisi sille kriteerit sekä valvoisi käytännössä niiden toteutumista. Ainoana valvojana toimii Green Care Finland ry, joka on kehittänyt Green Care työkirjan ja laatusertifikaatit toiminnan harjoittajille. Virallista, sertifikaatin saanutta yhdistyksen alaista Green Care-toimintaa Suomessa harjoittaa vasta muutama sosiaali- ja terveysalan toimija. Mielestämme kehittämämme opas on viemässä eläinavusteista työskentelyä Suomessa oikeaan suuntaan. Ohjeistuksen avulla työskentelyä on helpompi toteuttaa suunnitelmallisena, tavoitteellisena ja oikein dokumentoituna. Opas auttaa myös osaltaan lisäämään ymmärrystä eläinavusteista työskentelyä ja sen hyötyjä kohtaan niin yrityksen sisällä kuin verkostojenkin taholle.

Ammattikorkeakoulun opinnäytetyöprosessin on tarkoitus tukea opiskelijaa kehittämään ja soveltamaan tietojaan ja taitojaan käytännön asiantuntijatehtävässä (Viklund 2018b). Sosiaalialan koulutusohjelman tuomat kompetenssit voidaan jaotella seuraavasti: Sosiaalialan eettinen osaaminen, asiakastyön osaaminen, sosiaalialan palvelujärjestelmäosaaminen, yhteiskunnallinen analyysitaito, reflektiivinen kehittämis- ja johtamisosaaminen sekä yhteisöllinen osaaminen ja yhteiskunnallinen vaikuttaminen. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka ja Saarnio 2009, 18–19).

Peilaamme seuraavaksi oman osaamisemme kehittymistä opinnäytetyöprosessin aikana sosiaalialan kompetensseihin.

Opinnäytetyöprosessin aikana saimme käytännön harjoitusta eettiseen pohdintaan, pääsimme harjoittelemaan opinnoissa saatua teoreettista pohjaa käytännön tilanteisiin työn eri vaiheissa. Eläinavusteinen työskentely vaatii asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden huomioimista ja vuorovaikutussuhteen luomista. Työmme toteutus sisälsi keskustelujen lisäksi myös sanattoman viestinnän havainnointia. Opinnäytetyön raportin teoreettista viitekehystä kirjoitettaessa, perehdyimme lastensuojelun palvelujärjestelmään. Vaikka aihe oli käyty jo opinnoissa aiemmin, on osaamisemme kertauksen jälkeen vankemmalla pohjalla. Opinnäytetyön konteksti oli lastensuojelun sijaishuolto, ja ymmärrämme lasten ja nuorten haasteiden heijastuvan yhteiskuntaan moninaisin tavoin. Lasten ja nuorten tunnetaidot vaikuttavat heidän pärjäämiseensä elämässä ja voivat olla merkittävä tekijä esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisyssä. Lastensuojelun sijaishuollon kustannukset ovat yhteiskunnallisesti merkittävät. Monipuolisilla ja laadukkailla menetelmillä voidaan tukea lasten ja nuorten tasapainoista kasvua ja kehitystä aikuisuuteen.

Opinnäytetyön aikana kehitimme osaamistamme vastaan ottamalla ja jakamalla tietoa niin eläinavusteisesta työskentelystä kuin lasten ja nuorten haasteista ja vahvuuksista Taitokotien työyhteisössä. Opinnäytetyön tekeminen auttoi meitä hahmottamaan kehittämistyön teoreettisen viitekehysten ja aineistonkeruussa käytettäviä menetelmiä. Prosessin myötä oma tutkimusosaamisemme on kehittynyt, ja mielenkiinto tutkimustyötä kohtaan vaikuttaa tulevaisuuden urasuunnitelmiin. Opinnäytetyön aikana olemme tutustuneet Taitokotien työyhteisön toiminnan lisäksi sijaishuollon lasten ja nuorten yhteisössä toimimiseen. Ymmärrämme nyt paremmin, miten monet asiat vaikuttavat yhteisön toimintaan. Olemme verkostoituneet opinnäytetyön aikana eläinavusteisen työskentelyn osajiin ja kehittäneet omaa asiantuntemustamme aiheesta. Toivomme, että tulevaisuudessa voimme olla vaikuttamassa alan kehitykseen valtakunnallisesti.

Opinnäytetyö voi olla silta opintojen ja työelämän välillä. Me molemmat olemme vaikuttuneita eläinavusteisuuden hyödyistä ja tämä opinnäytetyöprosessi on entisestään lisännyt molempien mielenkiintoa ja asiantuntemusta eläinavusteista työskentelyä kohtaan. Haluamme molemmat jatkossa työskennellä sosiaalialalla yrityksissä, jossa eläinavusteinen työmenetelmä on käytössä ja mahdollisesti kehittää työskentelyä eteenpäin yhä laadukkaammaksi. Tällä hetkellä toinen meistä työskentelee edelleen toimeksiantajalla ja toinen on töissä kehitysvammapuolella pienessä yrityksessä, jossa eläinavusteisuus on myös vahvasti käytössä työmenetelmänä.

Kehittämämme opas vaatii jatkuvaa päivittämistä ja uusien ideoiden siirtämistä käytäntöön. Koska Green Care -ideologian mukaisia palveluita toteutetaan Taitokodeilla muutenkin kuin eläinavusteisen työskentelyn muodossa, voisi oppaaseen tulevaisuudessa lisätä myös luontoavusteisen työskentelyn. Selkeänä jatkotutkimusaiheena mielestämme on oppaan testaaminen laajemmin käytännössä, sekä eläinavusteisen työskentelyn vaikuttavuuden arviointi laadullisen tutkimuksen avulla.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

- AII 2018. Animal assisted intervention international. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-09-06.] Saatavissa: <http://aai-int.org/aai/animal-assisted-intervention/>
- BEETZ, Andrea, UVNÄS-MOBERG, Kerstin, JULIUS, Henri ja KOTRSCHAL, Kurt 2012. Psychosocial and psychophysiological effects of human-animal interactions: the possible role of oxytocin. *Frontiers in psychology*. July 2012. Volume 3. Article 234. Saatavissa: https://pub.epsilon.slu.se/10563/1/uvnas_moberg_et_al_130625.pdf
- DENVERIN YLIOPISTO 2016. Graduate School of Social Work; Animal-Assisted Social Work Certificate. [verkkoaineisto]. [viitattu 2018-10-04.] Saatavissa: <https://www.du.edu/socialwork/licensureandcpd/animalsandhumanhealth.html>
- EEROLA, Petteri ja PIRSKANEN, Henna (toim.) 2018. Perhe ja tunteet. Helsinki: Gaudeamus.
- GREEN CARE FINLAND s.a.a. Eläinavusteiset menetelmät. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-08-28.] Saatavissa: <http://www.gcfinland.fi/green-care-/menetelmat/elainavusteiset-menetelmat/>
- GREEN CARE FINLAND s.a.b. Green Care. [verkkoaineisto]. [viitattu 2018-09-06.] Saatavissa: <http://www.gcfinland.fi/green-care/>
- GREEN CARE FINLAND s.a.c. Vaikuttavuus. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-11-27.] Saatavissa: <http://www.gcfinland.fi/green-care-/vaikuttavuus/>
- HAAPALA, Eija ja SUOMELA-MARKKANEN, Tiina 2018. Kysely Eläinavusteisesta terapiasta. [verkkajulkaisu]. [viitattu: 2018-08-30.] Saatavissa: https://www.kela.fi/documents/10180/751941/el%C3%A4navusteinen_terapia.pdf/c55d1afe-99e4-4df3-8fda-2b1426d08785
- HAUTAMÄKI, Lotta, RAMADAN, Farid, RANTA, Paula, HAAPALA, Eija ja SUOMELA-MARKKANEN, Tiina 2018. Eläinavusteinen terapia - Katsaus tutkimuskirjallisuuteen ja toimintaan Suomessa. *Kela Työpapereita 140 / 2018* [verkkajulkaisu]. [viitattu 2018-09-06.] Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/236987/Tyopapereita140.pdf?sequence=1>
- HEINO, Tarja 2013. Lastensuojelu tilastot, asiakkaat ja palvelut. Teoksessa: HEINO, Tarja, KAIKKO, Kirsi, PIRINEN, Anne, PÖSÖ, Tarja ja AALTONEN, Sanna. Lastensuojelun ytimissä. 4. painos. Tampere: Juvenes Print.
- HIRSJÄRVI, Sirkka, REMES, Pirkko ja SAJAVAARA, Paula 2016. Tutki ja kirjoita. 21. painos. Porvoo: Bookwell Oy
- HÄMÄLÄINEN, Sanna ja ISOMÄKI, Tarja 2016. Sosiaaliohjaus: lähtökohtia ja käytäntöjä. Helsinki: Edita.
- IKÄHEIMO, Kaija 2013. Eläimen ja ihmisen suhde. Teoksessa: IKÄHEIMO, Kaija. (toim.) *Karvaterapiaa - Eläinavusteinen työskentely Suomessa*. Helsinki: Yliopistopaino.
- JALOVAARA, Esko 2006. Tunnetaidot tiedon rinnalle kasvatuksessa. Tampere: Pilot-kustannus.
- JÄÄSKINEN, Anne-Mari ja PELLICIONI, Sanna 2017. Mitä sä rageet? #tunteita sikanolosta sairaan siistiin. Helsinki: Lasten Keskus.
- KAHILANIEMI, Eeva 2016. Eläinavusteinen interventio – asiakkaan tukeminen koira-avusteisin menetelmin. *Voimatassu*. Tampere: Viestipaino.
- KANANEN, Jorma 2015. Opinnäytetyön kirjoittajan opas. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- KANNASOJA, Sirpa ja SVENLIN, Anu-Riina 2011. Osallistumisen ja suojelun yhdistäminen lähtökohdaksi sosiaalityön nuorisotutkimukselle. Teoksessa: PEHKONEN, Anni ja VÄÄNÄNEN-TOMIN, Marja (toim.) *Sosiaalityön arvot ja etiikka*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- KIDSMATTER s.a. Emotional development. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-10-14.] Saatavissa: <https://www.kidsmatter.edu.au/mental-health-matters/social-and-emotional-learning/emotional-development>

- KOIRAT KASVATUS JA KUNTOUSTUSTYÖSSÄ RY s.a. Koira hyvinvoinnin tukena. [verkkoaineisto]. [viitattu 2019-09-02.] Saatavissa: <http://www.kasvatus-kuntoutuskoirat.fi/koira-hyvinvoinnin-tukena/>
- KOKKONEN, Marja 2010. Ihastuttavat, vihastuttavat tunteet. Jyväskylä: PS-Kustannus.
- KÄNKÄNEN, Päivi 2013. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Teoksessa: HEINO, Tarja, KAIKKO, Kirsi, PIRINEN, Anne, PÖSÖ, Tarja ja AALTONEN, Sanna. Lastensuojelun ytimissä. 4. painos Tampere: Juvenes Print.
- LASTENSUOJELULAKI 13.4.2007/417. Finlex. Lainsäädäntö. [viitattu 2018-10-15.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- MESKANEN, Katariina 2018. Pysäytä tunnesyöminen. Jyväskylä: Tuuma.
- MYLLYVIITA, Katja 2016. Tunne tunteesi. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim
- MÄKINEN, Päivi, RAATIKAINEN, Eija, RAHIKKA, Anne ja SAARNIO, Tuula 2011. Ammattina sosionomi. 1-2. painos. Helsinki: WSOYpro Oy.
- NURMI, Päivi 2013. Lapsen ja nuoren viha. Jyväskylä: PS-kustannus.
- OPETUSHALLITUS 2013. Tunteesta tunteeseen – ihmismielen tarinat kuvin ja sanoin. Tunteet – mitä ne ovat? [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-10-27.] Saatavissa: https://www.edu.fi/tunteesta_tunteeseen/tunteet_mita_ne_ovat
- PALOLA, Leni 2011. Lastensuojelun asiakas ratsastusterapiassa. Teoksessa: MATTILA-RAUTIAINEN, Sanna (toim.) Ratsastusterapia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- PIETARINEN, Riikka 2017. Eläinavusteinen työskentely sosiaalityössä. Oppilaiden ja kuraattorin kokemuksia eläinavusteisesta koulukuraattorin työstä. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20170433/urn_nbn_fi_uef-20170433.pdf
- PITKÄNEN, Anna-Kaisa 2008. Hevosvoimia – Hyvää oloa hevosharrastuksesta. Helsinki: Kirjapaja.
- RAUHALA, Pirkko-Liisa ja VIROKANNAS, Elina 2011. Sosiaalityön tutkimuksen etiikka, opettaminen ja tietoarvo. Teoksessa: PEHKONEN, Anni ja VÄÄNÄNEN-TOMIN, Marja (toim.). Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä: PS-kustannus.
- RÄTY, Tapio 2015. Lastensuojelulaki – Käytännön soveltaminen. 3. uudistettu painos. Helsinki: Edita.
- RÖNKKÖ, Mia 2017. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta lastensuojelun avohuollon tukitoimena. ”Neli-jalkainen kuntouttaja nostaa arjen helmet esiin”. Pro gradu -tutkielma Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Sosiaalityö. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20170910/urn_nbn_fi_uef-20170910.pdf
- SALONEN, Kari 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön – Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöille. Turun ammattikorkeakoulu. Puheenvuoroja 72. [verkkojulkaisu]. Saatavissa: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>
- SALOVUORI, Tuomo 2014. Luonto kuntoutumisen tukena. Tampere: Mediapinta.
- SELVINEN, Satu 2011. Ratsastusterapia – kokonaisvaltainen kuntoutusmuoto. Teoksessa: MATTILA-RAUTIAINEN, Sanna (toim.). Ratsastusterapia. Jyväskylä: PS-kustannus.
- SINKKONEN, Jari 2015. Mitä tulisi ottaa huomioon lasta sijoitettaessa. Teoksessa: SINKKONEN, Jari ja TERVONEN-ARNKIL, Kaisa (toim.) Lapsi uusissa oloissa. Tietoa sijaishuollossa ja adoptiosta. Helsinki: Duodecim.
- SOINI, Katriina 2014. Luonnosta hoivaa ja voimaa: Miten arvioida Green Care -toiminnan vaikuttavuutta. [verkkojulkaisu]. [viitattu: 2018-08-25.] Saatavissa: <http://www.mtt.fi/mttkasvu/pdf/mttkasvu21.pdf>

- SOSIAALIHUOLTOLAKI 1301-2014. Finlex. Lainsäädäntö. [viitattu: 2018-10-28.] Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>
- SOSIAALIPEDAGOGINEN HEVOSTOIMINTAYHDISTYS RY 2015. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-09-26.] Saatavissa: <https://www.hevostoiminta.net/10>
- SUOMEN RATSASTAJAINLIITTO s.a. Lajit. Sosiaalipedagoginen hevostoiminta. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-09-26.] Saatavissa: <https://www.ratsastus.fi/lajit/vammaisratsastus/sosiaalipedagoginen-hevostoiminta/>
- SUOMI, Asta, JUUSOLA, Mervi ja ANUNDI, Eeva 2016. Vihreä hoiva ja voima. Tallinna: Raamatutrukikoda.
- TALENTIA 2017. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilön eettiset ohjeet. Joensuu: PunaMusta Oy
- THL 2018a. Lastensuojelun käsikirja: Ammatilliset perhekodit. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-09-04.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/amatilliset-perhekodit>
- THL 2018b. Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelulaitokset. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-09-04.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset>
- THL 2018c. Lastensuojelun käsikirja: Sijaishuoltopaikan valinta. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-10-28.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltopaikan-valinta>
- THL 2018d. Tilastot ja data. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-10-04.] Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tilastot-ja-data/tilastot-aiheittain/lasten-nuorten-ja-perheiden-sosiaalipalvelut/lastensuojelu>
- TIRKKONEN, Saija 2018. Lasten ja nuorten toimintavalmiuksien vahvistaminen sosiaalipedagogisessa hevostoiminnassa. Pro gradu -tutkielma Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Sosiaalityö. Saatavissa: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20180421/urn_nbn_fi_uef-20180421.pdf
- UNICEF s.a. Mikä on lapsen oikeuksien sopimus? [verkkoaineisto]. [viitattu 2018-10-15.] Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/mika-on-lapsen-oikeuksien-sopimus/>
- VESANEN, Virpi 2017a. Mitä on eläinavusteisuus ja eläinavusteinen työskentely? Terapiakoirakoulutus Keteliini. [verkkoaineisto]. [viitattu 2018-09-04.] Saatavissa: <http://www.keteliini.fi/index.php?page=tietoa-aat-stae>
- VESANEN, Virpi 2017b. Eläinavusteisen työskentelyn muodot. Terapiakoirakoulutus Keteliini. [verkkoaineisto]. [viitattu 2018-08-28.] Saatavissa: http://www.gcsatakuntasamk.fi/sites/default/files/tietopankki_tiedostot/elainavusteisen_tyoskentely_n_muodot.pdf
- VIKLUND, Esa 2018. Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus. Savonia-ammattikorkeakoulu. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-11-11.] Saatavissa: <https://reppu.savonia.fi/opinnaytetyo/amktutkinnot/Sivut/eettisyys-ja-luotettavuus.aspx>
- VIKLUND, Esa 2018b. Opinnäytetyö (amk-tutkinnot). Savonia-ammattikorkeakoulu. [verkkoaineisto]. [viitattu: 2018-11-11.] Saatavissa: <https://reppu.savonia.fi/opinnaytetyo/amktutkinnot/Sivut/default.aspx>
- VILKKA, Hanna ja AIRAKSINEN, Tiina 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Tammi.
- WAHTERA, Annastina 2016. Koira-avusteinen rikostutkinta lapseen kohdistuvissa seksuaali- ja väkivaltarikoksissa. Poliisi-Ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. [verkkoaineisto]. [viitattu 2018-11-11.] Saatavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/120715/ON_Wahtera_Annastina.pdf?sequence=1&isAllowed=y